

Capitulum 24

Discipulus: Propter illa que in hoc capitulo dicta sunt, hic esset locus querendi de fautoribus hereticorum. Sed antequam inquiram de eis, peto ut respondeas ad rationes supra c. 12° allegatas quibus ostenditur quod volentibus declarare perfidiam pape heretici minime est credendum. Puto enim quod per responsiones quas narrabis, sive aliquae earum fuerint rationabiles sive irrationabiles, totam materiam de credentibus hereticis clarius et magis profunde intelligam. 5

Magister: Ad primam illarum dicitur quod sacra pagina minime reprehendit omnes adhibentes fidem narrantibus aliquid sinistrum de alio. Sed eum qui cito credit narrantibus mala de aliquo sacra pagina reprehendit, propter quod non scribitur quod “qui credit levis corde est”, sed “qui credit cito levis corde est”. Ad cuius evidentiam dicitur esse sciendum quod non ideo dicitur aliquis dampnabiliter cito credere quia statim credit quando aliquid sive bonum sive malum narratur de alio. Nam et David, ut legitur 2 Reg. 3, ut audivit Joab interfecisse Abner, credidit, nec tamen in hoc peccavit. Sed qui cito credit malum de proximo levis *corde* est, et, si malum quod cito credit de proximo est peccatum mortale, credendo cito mortaliter peccat. Est ergo videndum quis credit cito malum de proximo et quis non credit cito. 10 15 20

Dicitur igitur quod aliquis potest credere malum de aliquo dupliciter, quia vel credit malum de alio ex aliquo quod ipsemet percipit de ipso, vel solummodo ex relatione seu narratione aliorum. Si autem aliquis credit malum de *alio* ex aliquo quod ipsemet percipit de ipso, hoc potest esse dupliciter, quia aut illud potest fieri bene et male, aut tantummodo male. Si potest fieri bene et 25

Capitulum 24.16 2...3] 2 Samuel 3:27-8

Capitulum 24.2 capitulo] loco Ly 3 eis] his Ly 5 heretici] *omitted* We 6 aliq[ue] aliquas Bb An Fi | fuerint] sint Ly 10 illarum] *omitted* Ly 11 cito] *omitted* Bb An Fi 12 aliquo] alio Ly | non] *omitted* Ly 13 credit] cito *added* Ly cito quod *added* An | credit...qui] *omitted* Fi | corde] cordis Bb An Fi Ly | sed...est] *omitted* An We Ly | corde] cordis Bb 16 Nam...17 tamen] *omitted* Ly 17 qui] *omitted* Fi | credit] credidit Fi 18 corde] cordis Bb An Fi Ly 20 et quis] qui Ly | quis] qui Fi 22 alio] aliquo Ly | ex aliquo] *omitted* Ly | vel...24 ipso] *omitted* An 23 aliorum] eorum Fi 24 alio] aliquo Bb Fi Na Ly | esse] *omitted* We dupliciter] contingere *added* We 25 male] maxime Bb

male, aut ergo, ut communiter, non fit nisi male, licet in casu singulari et speciali et raro possit fieri bene, aut frequenter fit bene et frequenter fit male.

Si frequenter fit bene et frequenter fit male, sicut frequenter homines cum mulieribus bona intentione loquuntur, et frequenter mala, sepe etiam bona
 30 intentione visitant eas et dant munera ipsis ac diversa solacia habent cum eis, et sepe mala intentione talia fiunt, si in hoc casu vel consimili aliquis credat peccatum mortale de alio, peccat mortaliter, quia est iudicium temerarium contra caritatem quam habere debet ad proximum, qua illa que possunt fieri bene et male in meliorem partem interpretari debemus, sicut dicit Beda, ut
 35 habetur Extra, *De regulis iuris*, c. *Estote*.

Si autem illud ex quo quis credit malum de alio est tale quod ut communiter fit male, raro autem vel nunquam fit bene, licet possit fieri bene, sic non peccat quis suspicando malum de alio. Peccat tamen firmiter credendo malum de ipso, et multo magis peccat credendo malum gravius quam sit illud quod videt de
 40 alio, maxime si illud malum quod credit de alio est aliquod enorme excedens peccata que ab hominibus communiter fiunt. Sicut si quis, videns aliquem multum iratum contra alium, crederet quod ille iratus intenderet eundem occidere, multo magis peccat quam solummodo credendo iram quam videt esse peccatum mortale. Et tamen, credendo ipsum ex hoc solo quod irascitur peccare
 45 mortaliter, si iratus ultra non procedat, peccat mortaliter. Potest enim aliquis irasci multum et intense contra alium zelo iustitie et intentione bona absque peccato mortali, et quandoque venialiter solum. Verumptamen, suspicando vel dubitando talem iram esse peccatum mortale in ipso non est peccatum mortale.

Sic etiam, si ex illis que habent aliquam speciem *mali* que tamen possunt in casu fieri absque peccato mortali, quis credat alium peccatum grande
 50

35 Extra...Estote] col. 927

26 aut] *omitted* Ly | communiter] illud *added* Ly 27 possit] posset Ly | aut] et *added* An | fit] *omitted* We | male] et *added* We 28 Si...male] *omitted* Ly | fit] *omitted* Bb Fi | frequenter] *omitted* We 29 et...mala] *omitted* Ly 30 visitant...31 intentione] *omitted* We 31 sepe] cum eis *added* Ly 32 quia] quod Ly Fi 33 qua] quia Ly 36 ut] nec Bb (*perhaps a misread n/u^{ct} abbreviation*) 37 possit] posset Ly 38 malum...39 credendo] *omitted* Bb 41 quis] aliquis We videns] videret Fi We 42 alium] aliquem We | intenderet] tenderet An Fi 43 peccat] peccaret An Fi Ly 45 procedat] procedit ille We | Potest] post We | aliquis] quis Ly 46 intense] interesse Ly | zelo] zolo We 49 si] *omitted* Bb An Ly | mali] *omitted* Bb An Fi 50 alium] aliud Ly

committere, peccat mortaliter. Et de hoc videtur poni exemplum 34 dist. c. 1, ubi Nicholaus papa, scribens Adaluino archiepiscopo de immoderata familiaritate quam habuit quidam episcopus cum filia sua, non vult credere quod idem episcopus carnaliter peccaverit cum filia eadem, licet illa immoderata familiaritas habuit speciem mali, sed vult propter scandalum quod eandem familiaritatem dimittat, scribens in hec verba: “nichilominus autem de hoc episcopo relatum est apostolatu nostro, quod cum quadam filia sua immoderatam teneat familiaritatem, et ob id mala fama ei orta sit, pro qua re a sanctitate tua ceterisque coepiscopis suis ammonitus atque correctus est, sed nullatenus emendatus; que res in hoc maxime displicet, et magis ac magis de deteriore reddit opinionem in quo beatitudini tue et coepiscoporum suorum rationibus non obedit et per inobedientiam in culpam protoplausti relabatur. Oportet ergo fraternitatem tuam sinodale cum episcopis et suffraganeis tuis convocare concilium, et hunc salubribus eloquiis episcopum convenire, atque illi pastorali auctoritate precipere quatenus ab omnium bestiarum vel volucrum venatione penitus alienus existat, atque ab immoderata filie sue familiaritate semet omnino coherceat. Quod si parere contempserit, et tam pro venatione declinatione quam pro immoderata filie sue conversatione vitanda vobis ammonentibus obedire distulerit, a vestro collegio excommunicatus abscedat. Quod si in hoc adhuc contumax apparuerit, a ministerio cessare debet”.

Ex quibus verbis colligitur quod episcopus immoderatam familiaritatem habuit cum filia sua. Et qualis fuerit illa immoderata familiaritas, glossa super verbo ‘fama’ exprimit, dicens: “coram omnibus eam nimis osculabatur, et

51 34...52 ubi] cols. 125-6 72 glossa...73 fama] Gloss, s.v. fama, col. 168

51 mortaliter] graviter Ly 52 ubi] omitted We | Adaluino] Aldino Ww Alduino Fi
 53 non vult] noluit Ly 54 peccaverit] peccaverat Ly omitted We | filia] sua added Ly
 55 habuit] habeat Bb habuerit We 56 nichilominus] nicolaus An Ly | autem] etc. Ly
 57 episcopo] ipso Fi | nostro] modo Fi | quod] omitted We 58 teneat] tenuit An We
 Ly | id] illud An Fi We Ly 59 suis] tuis Ww | atque correctus] correctusque Ww 61 in] omitted Ly de Ww | suorum] tuorum Ly 62 in] omitted Bb | in culpam] omitted We
 63 tuis] Ly: suis Ww 64 hunc] huc We omitted Ly 65 quatenus] quem toto Bb
 An Fi | volucrum] velucrum Fi 66 ab] omitted An 67 semet] se Ly | coherceat]
 cohibeat Ly | parere] precipere Bb An 68 declinatione] inclinatione Ly | vitanda]
 vatanda We 69 vestro] vestri Bb Fi 70 adhuc] omitted Bb An Fi Ly 71 quibus] his Ly
 72 habuit] haberet We 73 nimis osculabatur] deosculabatur Ly

ponebit manus in gremium eius”. Quod speciem mali videtur habere quia, ut
 75 communiter, osculum mulieris nimium iteratum et positio manus in gremium
 sive sinum ex immundo corde procedit et cor impudicum pretendit. Et tamen ex
 tali specie mali noluit nichilominus Nicholaus papa non solum credere, sed nec
 etiam suspicari, quod idem episcopus in lapsum carnis inciderit. Nec etiam
 voluit quod ei indiceretur purgatio, non obstante mala fama ex hoc orta de ipso,
 80 testante glossa, que ibidem ait: “non quod aliquid ibi sevi criminis existimaretur
 propter fedus nature, scilicet quia coram omnibus eam nimis osculabatur et
 ponebit manus in gremium eius, et ideo non fuit ei indicta purgatio”.

Discipulus: Quare non fuit ei indicta purgatio ex quo extitit diffamatus, teste
 85 Nicholao, qui in verbis premissis dicit “et ob id mala fama ei orta sit”.

Magister: Respondetur quod purgatio non debet diffamato indici nisi
 quando de crimine diffamatur. Iste autem episcopus de crimine, puta de lapsu
 carnis, minime extitit diffamatus, sed erat tantummodo diffamatus de
 90 immoderata familiaritate filie sue. Que, quamvis fuit immoderata et, ut
 communiter, immoderata familiaritas mulieris sit cum peccato mortali, tamen
 talis immoderatio potest carere peccato mortali, quia non omnis immoderatio est
 peccatum mortale. Ideo, iste episcopus non fuit de crimine diffamatus. Quare
 sibi non debuit indici purgatio, sed debuit ammoneri, quia etiam de venialibus
 95 ammonitio fieri potest.

80 glossa...ibidem] *ibid.*

74 ponebit manus] ponebat manum Ww | gremium] gremio Bb An Fi Ly | speciem] spem
 An Ly 77 nichilominus] *omitted* We | Nicholaus] *omitted* Bb Fi 78 Nec] et Ly
 79 voluit] noluit An Fi Ly | de ipso] est We 80 testante] teste Fi We | non] Ly: nota
 Ww | ibi] in Bb An Fi Ly | sevi] sem Bb An Fi Na We | sevi criminis] ipso Ly |
 criminis] carnis Bb An Fi 81 nature] naturale Ww | scilicet] sed Ww 82 ponebit]
 ponebat Ww | manus] manum Ww | fuit] fuerit Bb An Fi 84 extitit] existit Bb An
 Fi 85 qui] quod Bb An Fi | et] *omitted* Ly | id] illud An Fi We Ly | sit] est Bb An
 Fi Ly 87 debet] *omitted* We 88 lapsu] lassu We 89 carnis] criminis Ly 90
 familiaritate...immoderata:] *omitted* Fi | fuit] fuerit We Ly 91 familiaritas] familiatas
 We 93 iste] ista We | diffamatus] et *added* We 94 debuit] dedit Fi

Discipulus: Unde accidit quod aliquis credit malum de alio ex illo quod frequenter fit bene et male, et ex illo quod habet speciem mali et frequenter fit male et nunquam vel raro bene.

100

Magister: Respondetur quod ut communiter hoc provenit ex duobus. Ex hoc, videlicet, quod taliter credentes malum de alio consimilibus criminibus publice vel occulte aut voluntate sunt infecti, et ideo iudicant de aliis sicut sentiunt de se ipsis, et quia credunt alios esse tales in actibus exterioribus etiam indifferentibus quales sciunt esse se ipsos publice vel occulte aut secundum voluntatem et desiderium cordis. Unde sunt quidam qui omnes suspiciosos et cito credentes crimina quecumque de proximo reputant actu vel voluntate eisdem criminibus irretitos. Provenit etiam talis credulitas mala ex inimicitia aut odio vel ira quam habent sic credentes ad illos quos credunt esse malos, quia unusquisque malus cito credit malum de illo quem odit.

110

Discipulus: Dic de credente aliquem esse malum ex aliquo quod non potest fieri nisi male.

Magister: Dicitur quod qui credit aliquem esse malum quia percipit per semetipsum aliquid de eo quod non potest fieri bene sed tantummodo male non peccat ex hoc quod credit malum de ipso, quia propter illa que non possunt fieri bene licitum est cuilibet iudicare et reputare malum illum qui facit. Hec est sententia Bede, ut habetur Extra, *De regulis iuris*, c. *Estote*, qui ait: “quod enim scriptum est ‘ex fructibus eorum cognoscetis eos’, de manifestis dictum est, que non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemie, furta, ebrietates et similia, de quibus nobis permittitur iudicare”. Ex quibus verbis colligitur quod propter illa que non possunt fieri bene licet credere aliquem esse malum.

115

120

119 Extra...Estote] col. 927 120 ex...eos] Matthew 7:20

97 aliquis] quis We 98 fit] sit An We Ly 103 aut] occulte added An 110 malum] ex aliquo quod non potest fieri nisi male added An | illo] alio We 112 esse] omitted An | ex] alio added Fi | ex...115 malum] omitted Bb We 116 semetipsum] seipsum We Ly | bene] omitted An Ly 118 est] omitted We 119 enim] omitted Ww 121 blasphemie] blasphemia Ly furta] furtum Bb An We Ly fiunt Fi | ebrietates] ebuctates We heresis Ly 122 nobis] verbis Fi | colligitur] omitted Bb An Fi

125 **Discipulus:** Dic de illo qui credit malum de alio solummodo propter
relationem seu narrationem alicuius vel etiam aliquorum.

Magister: De hoc, quando scilicet quis debeat credere malum de aliquo
propter relationem vel narrationem alicuius vel aliquorum et quando non debet,
130 difficile vel impossibile est dare regulam generalem que in nullo casu deficiat.
Quia aliquando credendum est extra iudicium dicto unius, aliquando non est
credendum dicto unius etiam extra iudicium, aliquando etiam credendum est
dicto multorum, et aliquando non, quandoque etiam credendum est fame, et
quandoque non est credendum fame, interdum etiam credendum est
135 presumptionibus que narrantur, et interdum illis minime est credendum. Isti
omnia, ut nonnullis apparet, per rationes apertas, exempla, et iura, possent
copiose probari, sed propter prolixitatem vitandam videtur non esse
insistendum.

Dicitur igitur quod, quemadmodum, ut habetur Extra, *De testibus*, c.
140 *Preterea*, iudex circumspexit et discretus debet formare “motum animi sui ex
argumentis et testimoniis, que rei aptiora esse comperit”, ita etiam unusquisque
audiens extra iudicium referentes malum de aliquo ad hoc quod credat vel non
credat sepe ex multis conscientiam suam formare tenetur, quia sepe extra
iudicium sicut in iudicio ad faciendum fidem de malo alterius, etsi non possunt
145 singula, multa collecta simul iuvant.

Discipulus: Applica predicta ad propositum.

Magister: Secundum ista dicitur quis cito credere malum de proximo qui ex
150 hiis solummodo que possunt fieri bene et male **credit** ipsum esse malum. Qui

139 Extra... 140 Preterea] col. 324

126 etiam] *omitted* We Ly **131** Quia] quod Fi **132** etiam:] *omitted* Ly **136** ut] u^t
Bb **137** copiose] *omitted* We **140** Preterea] predicta We **141** testimoniis] testibus
We | aptiora] acciora We **143** extra...144 iudicio] **sic (sicut Vc*) in iudicio sic**
extra iudicium We Vc* **145** singula] tamen *added* Ly **149** quis] aliquis Ly |
credere] credit We **150** possunt...Qui] *omitted* Fi | credit] **Kn:** credunt Ww

autem credit ipsum esse malum ex hiis que nunquam bono animo fieri possunt, non cito credit. Iterum, qui **credit alium esse malum** ex hiis que possunt fieri bene et male et aliis amniculis concurrentibus simul, ex quibus simul potest quis licite formare conscienciam suam de malo proximi, non cito credit eum

esse malum. Iterum, si ex sola relatione malorum inimicorum adversariorum 155
causam habentium contra aliquem, absque aliis amniculis, quis credit ipsum esse malum, cito credit. Qui autem credit ex relatione virorum fidelium, presertim sub iuramento asserentium per certam scientiam malum de proximo, etiam extra iudicium non cito credit. Iterum, qui ex relatione malorum vel inimicorum, aliis concurrentibus indiciis et amniculis que simul iuncta faciunt 160
fidem, credit, non cito credit.

Discipulus: Satis apparet quod non est facile dare regulam generalem qua cognoscatur quando quis credit cito vel non credit cito extra iudicium, quia alio modo cognoscatur unus credere cito in uno casu, et alio modo constat in alio 165
casu quod credit cito. Ideo, hoc generali omisso, dic alias vias secundum istos quibus in speciali cognoscitur quod credens papam esse hereticum credit cito vel non cito.

Magister: De hoc dicitur quod videns bullam hereticalem pape et 170
cognoscens eam esse hereticalem et ex hoc credens papam esse hereticum non credit cito nec peccat in aliquo, imo peccaret si hereticum eum non crederet. Quia scire tenetur quod, quamvis non omnis errans contra fidem sit hereticus, tamen errans contra fidem et suum errorem sollempniter ultimata deliberatione diffiniens hereticus est. 175

151 credit] credunt An Fi 152 credit] credunt An Fi We | credit...malum] **Kn:** omitted
Ww 153 amniculis] amniculis An We multis Ly 154 formare] informare Ly | eum]
omitted Bb An Fi 155 Iterum] item Ly 159 relatione] etiam added We 160
concurrentibus] asserentibus Bb An Fi | iuncta] iunctis We | faciunt] faciant We 165
cognoscatur] cogno^o Fi dicitur Ly | cito] ito Ly | constat...166 Ideo] idem vel alter in
alio casu Ly 166 Ideo] *garbled* An | omisso] admissio An Fi | alias] aliquas We 168
non] credit added We 171 cognoscens...credens] videns Ly 172 aliquo] **credens eum**
esse hereticum added We Vc* Ba | eum] esse added We

Iterum, videns transsumptum bulle hereticalis et cognoscens quod est transsumptum bulle, ac credens in ipso heresim diffiniri, et ex hoc credens papam talem hereticum, non cito credit, imo credere tenetur de necessitate salutis, sicut credere tenetur si videret bullam *hereticalem* talis pape.

180 Iterum, si quis audit alios, qui hactenus bone fame fuerint, publice et constanter asserere et paratos iurare papam heresim manifestam, quam in speciali exprimunt et exponunt, sollempniter diffinisse, quamvis neque bullam hereticalem neque transsumptum *ostenderant*, et ex hoc credens papam esse hereticum, non cito credit nec peccat credendo.

185 Item, audiens papam publice de determinata heresi diffamari, nec papa negat se illum docere, nec purgat in aliquo famam suam, non cito credit si credit ipsum hereticum esse.

190 Item, audiens a fide dignis papam publice predicare hereses manifestas et quod tenentibus, docentibus, predicantibus, et divulgantibus ipsas favet, ac eos diligit, promovet, et honorat, tenentes autem contrarias veritates odit, persequitur, et molestat, non credit cito si credit ipsum papam hereticum esse.

195 Item, sciens quod pape a viris literatis hactenus providis et discretis hereses *manifestas* imponuntur, qui etiam petunt cum instantia fieri concilium generale, si papa impedit celebrari concilium generale, nec suam declarat innocentiam de impositis criminibus manifestis, non cito credit si ipsum credit hereticum esse.

Qui autem videns in bulla pape assertionem aliquam contineri que sensum et hereticum potest habere, et nec ex antecedentibus nec ex sequentibus nec ex aliis dictis vel scriptis talis pape potest patenter inferri quod sensus hereticus de mente pape est, cito credit et peccat mortaliter si sic credit eum esse hereticum,

196 Qui...201 aliorum] possible addition to unpolished first draft

177 diffiniri] *omitted* Bb 178 talem] esse We Ly | de...179 tenetur] *omitted* An
 179 videret] *omitted* Bb | bullam] talem *added* Ly | hereticalem] heretici Bb An Fi Ly |
 talis] *omitted* We Ly 180 hactenus] actenus Bb An Fi | fuerint] fuerunt Fi | et] *omitted*
 Fi 183 ostenderant] *Na*: ostenderat Bb An ostenderit Fi ostenderunt We Ly 186
 illum] heresim *added* We 187 ipsum] papam We 188 dignis] de dignis Fi 189 ipsas]
hereses quas predicavit We Vc* Ba | favet] fovet Ly 191 non] nec An Fi | ipsum]
omitted We 192 discretis] reputatis *added* Ly 193 manifestas] *Na*: manifeste Ww |
 etiam] et Bb Fi 195 ipsum] papam We 196 aliquam] aliam Ly | sensum] asserum An
 catholicum *added* We 198 talis] *omitted* We 199 sic] *omitted* We | eum] papam We

quia maliciose pervertit assertionem pape, et idem est tenendum de assertionibus et opinionibus aliorum. 200

Item, qui videt aliquod scriptum pape in quo non diffinitive tanquam papa determinat, sed tanquam privata persona de diversis tractat, docet, et inquirat, et in eodem scripto heresim reperit manifestam, cuius contrariam veritatem non tenetur papa explicite credere, si propter talem heresim credit papam esse hereticum, cito credit, licet non cito credat credendo ipsum errare. Si autem in scripto pape quocunque reperit heresim manifestam cuius contrarium tenetur credere explicite, et non solummodo recitatam sed assertam aut opinatam vel etiam dubitatam, non credit cito si credit papam hereticum antedictum. Unde, si quis legeret in libro, sermone, seu scripto pape quocunque quod Christus non fuit mortuus, quod non ascendit in celum, aut quod mortui non resurgent, vel quod non est infernus, vel aliquod tale cuius contrarium tenetur papa explicite credere, non crederet cito qui statim crederet papam esse hereticum, postquam sibi constaret tale scriptum esse pape. 205 210

Item, qui videns solummodo aliquas reportationes sermonum vel determinationum aut assertionum pape in quibus aliqua heresis de qua non est intentio principalis asseritur, si credit papam esse hereticum, cito credit et peccat mortaliter. Si vero audit a fide dignis asserentibus talem heresim esse de mente pape, et quod est veraciter reportata et non ex errore, non credit cito si credit papam esse hereticum. 215 220

Item, qui audit aliquos criminosos pestilentes inimicos pape, leves detractores, conspiratores, malum de aliis credentes faciliter, referentes papam esse hereticum, si credit ex hoc papam esse hereticum, cito credit, licet in rei veritate esset hereticus. Talibus enim nunquam in preiudicium alterius est credendum. 225

200 pape] *omitted* An Fi 202 non] Bb: nichil Ww 203 privata persona] privatam personam Bb | tractat] tractandis Ly 207 reperit] reperiat Ly 208 et] *omitted* We 209 antedictum] *omitted* We 211 vel] *omitted* Ly 216 aliqua] *omitted* An Ly 217 intentio] mentio An Ly 218 asserentibus] *omitted* Ly 221 Item] iterum Fi We | pape] vel *added* Ly 222 conspiratores] conspirantes An Ly 223 si...hereticum:] *omitted* Ly | credit] credunt An Fi | ex hoc] *omitted* We | credit] credunt An Fi Ly 224 veritate] *omitted* An Fi Ly

Discipulus: Videtur quod credendum sit eis, quia non est verisimile quod aliquis sit immemor tam sanitatis corporalis quam spiritualis. Sed tales, si mendaciter papam de heresi diffamarent, essent in periculo tam corporis quam anime, quia et dampnabiliter mentirentur et papa de eis gravissimam sumeret ultionem.

Magister: De hoc distinguitur, quia aut tales criminosi pestilentes et huiusmodi solummodo in occulto diffamant papam de heretica pravitate, aut publice in speciali sibi imponunt hereses manifestas, offerentes se probaturos papam esse hereticum, et cum instantia petentes iustitiam. In primo casu non esset eis credendum, et qui eis credit, cito credit. Nec etiam propter eorum verba in occulto est aliquo modo suspicandum vel presumendum papam esse hereticum, quia verba talium in occulto non debent facere fidem, sed debent esse suspecta, ut nequaquam in preiudicium cuiuscunque credatur eisdem. In secundo vero casu, licet talibus minime sit credendum, propter eos tamen licet suspicari papam esse hereticum, et dubitare de fidelitate eius, in tantum quod quilibet, quantum sibi licet pro gradu suo et officio, tenetur de hoc querere sollicitate veritatem.

245

Capitulum 25

Discipulus: Aliqualiter distinguendo, interrogo an propter verba criminosorum et detractorum et huiusmodi pestilentium publice heresim seu aliud crimen de aliquo asserentium maior suspicio sit habenda de papa seu alio prelato vel subdito, de divite et potente vel paupere.

228 sanitatis] salutis We | corporalis] *omitted* An Fi 230 mentirentur] de papa *added* We | sumeret] sustineret We 233 pestilentes] detractores *added* We 235 manifestas] manifesta Bb 236 cum] tamen An Ly instantia] *omitted* Ly 237 esset] est We | cito credit] *omitted* Bb 238 aliquo modo] aliqua Bb An aliquo modo Ly | suspicandum] verba talium *added* Bb 239 talium in] in tali Ly | fidem] *omitted* We 240 credatur] tradatur An | vero] *omitted* We 243 de hoc] *omitted* We 25.2 Aliqualiter] aliqua An Fi We 4 seu] de *added* We Ly 5 de] *omitted* We Ly Va Ca | alio *added* We

Magister: Ad hoc dicitur distinguendo. Quia aut imponentes vel referentes crimen de alio sunt lesi, turbati, vel provocati qualitercunque ab eo cui crimen imponunt, sive etiam sunt emuli, inimici, adversarii vel quomodocunque sive in agilibus sive in speculabilibus notabiliter contrariantes eidem, seu talium amici, subditi, prelati, vel quomodolibet talibus adherentes; aut imponentes vel etiam referentes crimen de alio non sunt lesi, nec per aliquod factum aut dictum eius vel amicorum eius sunt provocati contra ipsum, nec aliquam contentionem notabilem sive contrarietatem neque in speculabilibus neque in agilibus habent contra ipsum.

Si itaque aliqui diffamant vel imponunt seu referunt crimen de paupere a quo sunt secundum veritatem vel secundum opinionem ipsorum lesi vel quomodolibet perturbati contra ipsum, vel sunt inimici, emuli, adversarii, vel quoquo modo contrariantes eidem, minus credendum est eis quam si imponerent vel referrent crimen de papa, etiam dictis modis pape emuli existentes sive non. Similiter, si referentes crimen de papa et de paupere nec ab uno nec ab alio sunt offensi nec aliquam rationem contrarietatis vel inimicitie habent plus contra unum quam contra alium, magis presumendum est de referentibus crimen pape quam pauperis quod minime mentiantur. Si vero referentes crimen de paupere

7 dicitur] *omitted* We | Quia] quod Ly Va 8 de...crimen:] *omitted* Va | provocati] procurati An Fi protracti Ax perturbati Fr | cui] qui We 9 quomodocunque] Bb We Vc Ax Vd Es Ba Fr: quodocunque An Fi Na quocunque modo Ly Va Ca 10 agilibus] agentibus Va agilibus Es | in speculabilibus] speculabilibus sive Ca | talium] We Vc Ax Vd Es Ba Fr: ta^m Na Ca causam Bb An Fi (*probable misread of ta^m abbreviation as ca^m cf. Na Va*) in causa Ly ca^m Va tm⁷ Va² 11 amici] sui *added* Ly Ca² seu *added* Ca | subditi] vel *added* Es Ba | quomodolibet] quomodocunque Ax Vd Es Ba 12 etiam] non Va (*corrected to etiam Va²*) *omitted* Ca Es Ba Fr | sunt] sint Va (*corrected to sunt Va²*) | lesi] *omitted* Ax | aut] *omitted* Es Ba Fr 13 contentionem] intentionem Va Ca 14 sive contrarietatem] contrariantem Ca | agilibus] agilibus Ax 16 a...17 sunt] amico Ly aliquo Va aliquo sunt Ca 17 vel:] *omitted* Ly | secundum:] *omitted* Va Es Ba | ipsorum] eorum Ca 18 quomodolibet] quomodocunque Ax Vd Es Fr | perturbati] provocati We Vc Ba | emuli] vel *added* An Ly tamen multi Ax | adversarii] perturbati *added* Ly Va Ca 19 quoquo] aliquo Ly Va Ca | quoquo modo] Bb An Fi Na: modo Ly Va Ca **in speculabilibus aut agilibus notabiliter** We Vc quomodocunque Ax Vd Es Ba Fr | eidem] eisdem Ax | est] *omitted* Bb Ca | imponerent] reponerent Va 20 vel] etiam *added* Ax Vd Es Ba Fr | referrent] inferrent Es | etiam... non] **sive essent lesi ab ipso quomodocunque secundum veritatem vel secundum opinionem ipsorum sive in nullo essent offensi per ipsum** We Vc Ba | sive...21 referentes] sive non similiter. Si autem referentes Fr 22 contrarietatis] contrarie Ly plus] *omitted* We Vc | contra] supra Ly Va Ca quam Ax 23 quam contra] vel We Vc contra] supra Ly Va Ca *omitted* Es | presumendum] credendum Ca Vd Ax Es Fr | de] *omitted* Ca 24 pauperis] **de referentibus seu imponentibus pauperi crimen** We Vc Ba | quod] *omitted* Ax mentiantur] mentiuntur Vc

25 contra ipsum nullam rationem contrarietatis vel inimicitie habent, contra papam vero quem similiter infamant habent rationem contrarietatis predictae, magis presumendum est tunc de crimine pauperis quam de crimine pape quod a veritate nequaquam aberrent. Et idem proportionaliter dicitur de omnibus supradictis, scilicet prelato et subdito divite et paupere.

30

Discipulus: Primum breviter probare coneris.

Magister: Primum, scilicet quod minus credendum est adversariis qui erga pauperem sunt offensi vel turbati quam adversariis pape probatur primo sic.
35 Tanto minus credendum est adversariis alicuius imponentibus seu referentibus crimen de ipso quanto habent pauciora retrahentia ipsos a talibus diffamationibus vel relationibus de ipso. Sed adversarii pauperis sunt huiusmodi, quia quicquid retraheret adversarium pauperis a talibus retraheret etiam adversarium pape. Si enim ex conscientia dimittit adversarius pauperis
40 referre talia de paupere, hoc etiam dimitteret adversarius pape de papa. Si etiam

25 contra: ...26 infamant] **referentes autem seu imponentes crimen pape adversantur eidem vel** We Vc Ba | habent] et added Ca | papam...26 quem] papam vero quod Ax 26 vero] omitted Ly Va Ca | quem] quod Ca | similiter] simpliciter Ly Va Ca | habent] aliquam added We Vc Ba | predictae] **vel inimicie contra ipsum** We Vc Ba 27 est] omitted Ba | tunc...28 aberrent] **pro imponentibus seu referentibus crimen de paupere quod a veritate nequaquam aberrent quam pro illis qui crimen imponunt vel referunt de papa** We Vc Ba | quam... pape] omitted Ax Vd | crimine:...a] omitted Es Fr 28 veritate] varietate Ca | aberrent] Bb Va: aberrant An Fi Na Ly | Et idem] nec eidem Ly et eidem Va | proportionaliter] proportionabiliter esse credendum Ly probabiliter Ax Es Ba | de] quod An 29 scilicet] de added Es Ba | et] omitted Es | divite] omitted Ly Ca 31 breviter] omitted An Vc 33 est] omitted Bb | qui] quam Ax 34 turbati] irretiti Vc perturbati Fr 36 ipso] eo Ly Va Ca | a] omitted Ax | a... 37 relationibus] **ab impositione seu relatione criminis impositi seu relati** We Vc Ba 37 vel] et Ly Va Ca | adversarii pauperis] pauperes Vd | sunt huiusmodi] **habent pauciora retrahentia ipsos ne imponant vel referant crimen de ipso quam adversarii pape** We Vc Ba 38 adversarium...retraheret] omitted Ax | a...39 pape] **ne imponeret vel referret crimen de ipso hoc etiam ut communiter retraheret adversarium pape ne imponet (imponeret Vc Ba) vel referret crimen de ipso** We Vc Ba | a...39 pauperis] omitted Es Fr 39 etiam] Bb Na Fi: in An omitted Ly Va | dimittit] dicit Ax | pauperis] omitted We Vc Ba 40 talia] crimen We Vc Ba | hoc] omitted We Vc Ba | etiam] ex conscientia added We Vc Ba | dimitteret] dimittit Na Vc Ba | adversarius pape] crimen referre We Vc Ba | papa] si enim ex conscientia dimittit adversarius pauperis talia referre de paupere hoc etiam dimittet adversarius pape de papa added Es²mg

dimittit ne inveniatur mendax, eadem ratione ne mendax inveniatur de papa. Si etiam dimittit ne alios scandalizet vel offendat, multo magis ex hoc silebit de papa. Et sic consimiliter quicquid tales retraheret ad referendum malum de paupere, retraheret etiam ne referrent malum de papa.

Multa vero retrahunt adversarium a referendo malum de papa que non 45
retrahunt adversarium pauperis a referendo de paupere, puta timor potentie pape. Unde per experientiam cotidianam cognoscitur quod nonnulli adversarii pape timore eius a relatione eius criminum se compescunt, qui tamen contra pauperes eis crimen imponendo vel imposita referendo linguas suas laxare 50
impudenter non desinunt. Similiter, spes obtinendi beneficium vel honorem a papa potest retrahere adversarium eius a predictis relationibus, non autem adversarium pauperis, a quo beneficium vel magnum honorem sperare non

25.51 non... 53 retraheret] unpolished segment

41 dimittit] dimittat Ax alios *added* Ca | dimittit... mendax] **non imponit pauperi crimen ne deprehendatur inveniaturque mendax** We Vc Ba | ne] *omitted* Va | ne...42 dimittit] *omitted* Ax | ne:...papa] **monebit ipsum ne quis** (*omitted* Ba) **imponat crimen pape** We Vc Ba dimittit de papa ne mendax inveniatur Es Fr | Si...43 papa] **iterum, si quis adversarius pauperis (paupertis Vc) dimittit (dimittat Vc Ba) crimen referre de ipso ne alios scandalizet vel offendat, multo magis dimittat (dimittat Vc Ba) propter eadem (edem We) causam** (*added* Vc) **crimen referre de papa** We Vc Ba 42 alios] *omitted* Ly Ca 43 Et...44 papa] **et ita ut communiter et regulariter quicquid** (*omitted* Ba) **potest retrahere adversarium pauperis ne imponet (imponat Vc Ba) vel referat crimen de ipso, idem poterit retrahere adversarium pape ne imponat vel referat crimen de ipso** We Vc Ba | ad referendum] a referre Bb a referendum Ly a referendo Va | ad...44 retraheret] *omitted* Fr 44 etiam...referrent] adversarium pape ad referendum Ly 45 vero] autem We Vc Ba | adversarium] pape *added* We Vc Ba Ly Ca pauperis *added* Va pape Es (*added* Es²mg: que possunt retrahere adversarium pape a relatione criminum eius) | a referendo] ad referendum Na Ax Vd Es Fr | a...papa] **ne referat crimen de ipso** We Vc Ba | malum] mala Ax | non] nequaquam We Vc Ba 46 retrahunt] retrahent Bb Fi retraherent Es Fr | a...paupere] *omitted* We Vc Ba paupere] malum ut *added* Es Fr | puta] nam We Vc Ba | potentie] pene Fr vel timor potentie *added* Es Fr 47 pape] **retrahere potest adversarium eius ne referat crimen de ipso. Timor autem potentie pauperis non sic retrahit adversarium eius** *added* We Vc Ba | Unde] vel Bb et *added* Vc | cognoscitur] videtur Ly Va arguitur Ca 48 eius] potentie pape Ly | eius:] *omitted* We Vc | qui] Na Vd Ax Es Ba Fr: que Bb An Fi We Vc Ly Va 49 crimen] crimina Na Ax 51 a...relationibus] **ne ei crimen imponat vel impositum referat aut divulget** We Vc Ba | non] hoc We Vc Ba 52 vel] est Ax

potest, nequaquam retraheret. Plura etiam alia retraherent et retrahunt adversarium pape que nequaquam adversarium pauperis retrahere dinoscuntur.

55 Ergo minus credendum est adversariis pauperis imponentibus sibi crimen vel impositum referentibus quam adversario pape sibi eadem facienti.

Secundo sic. Minus credendum est adversariis eorum qui citius et facilius et communius calumpniam, odium, persecutionem, et infestationem aliorum incurrunt quantum ad opus exterius, quam adversariis illius qui non ita cito nec
60 ita faciliter calumpniam, odium, et cetera huiusmodi incurrit. Sed huiusmodi est pauper respectu pape, ergo minus est adversarius in talibus credendum. Maior est manifesta, quia homines facilius male loquuntur de illis quos calumpniantur, persequuntur et odiunt, quam de aliis. Propter quod, secundum iura, testimonium inimici nullatenus est admittendum. Minor autem per scripturas
65 divinas probatur aperte.

Unde Proverb. c.14 dicitur: “etiam proximo suo pauper odiosus erit: amici vero divitum multi”, quod precipue verum est de odio exterius, quia licet sepe divites odium interius plurimum incurrant quam pauperes pro eo quod plures

66 Proverb] Proverbs 14:20

53 nequaquam retraheret] *omitted* Ly | etiam] autem Vc *omitted* We | alia] *omitted* Vc Vd | retraherent et] *omitted* We Vc Ba | et] vel Ax Vd Es 54 adversarium] adversarii An | pape] **ne referat (retrahat We) crimen de ipso** added We Vc Ba | adversarium:] adversarii An | dinoscuntur] dignoscitur Ax 55 est] *omitted* Ax 56 eadem facienti] **imponenti crimen vel impositum referenti** We Vc Ba | facienti] facientibus Ly Va Ca Es 57 secundo sic] 2° Ca Secundo Es | est] *omitted* Bb | eorum] illorum We Vc 58 odium] et added Ax et] vel Ax 59 adversariis] adversarius Bb An Fi Ly | ita] *omitted* Ax Es Fr 60 odium] persecutionem et (*omitted* Ba) infestationem added We Vc Ba | et cetera] etiam Ca | huiusmodi] exteriorem We Vc Ba *omitted* Ly Va Ca | incurrit] An Fi We Vc Ly: incurrunt Bb Na Va Ca Vd Ax Fr Ba Es | Sed... 61 credendum] **pauper autem citius, facilius, et communius calumpniam, odium, persecutionem et infestationem exteriorem aliorum incurrit quam papa, ergo minus credendum est adversariis pauperis referentibus crimen de ipso quam adversariis pape** We Vc Ba 61 est...credendum] credendum est adversariis in talibus Es Fr | adversarius] adversariis Bb Ca adversariis eius Ly 62 male] maxime Ly Va 63 aliis] illis Va | quod] Ax *omits subsequent text in this segment of the chapter, resuming at "operiret eam, sicut habetur Exod. 21" infra* 64 autem] vero Es Ba Fr 65 divinas] *omitted* Bb 66 Unde...dicitur] **Ait enim Salomon in** (*omitted* Ba) **Proverb. c. 14** We Vc Ba | dicitur] quod added Vd Es Ba Fr 67 multi] **ex quibus verbis colligitur quod facilius pauperes quam divites (ad added Ba) odium aliorum incurrunt** added We Vc Ba | odio] quantum ad opus added We Vc Ba | exterius] exteriori Ly 68 divites] dives An | plurimum incurrant] plurimum incurrunt We

offendunt, sepe tamen odientes divites odium in exteriori opere minime manifestant. 70

Item, Salomon ibidem c. 19: “divitie addunt amicos plurimos: a paupere autem et hii, quod habuit, separantur”. Et post: “multi colunt personam potentis, et amici sunt dona tribuentis. Fratres hominis pauperis oderunt eum: insuper et amici procul recesserunt ab eo”. Ex quibus patet quod pauperes citius quam divites odium predictum incurrunt. 75

Item, Ecclesiastici 13 scribitur: “dives locutus est, et omnes tacuerunt, et verbum illius usque ad nubes perducent. Pauper locutus est, et dicunt ‘quis est hic’ et si offenderit subvertent illum”.

Item, ibidem: “dives commotus confirmatur ab amicis suis: humilis autem cum ceciderit expelletur et a notis. Diviti decepto multi recuperatores: locutus est superbe et iustificaverunt illum. Humilis deceptus est, insuper et arguitur: locutus est sensate, et non est datus ei locus”. 80

Et Amos 4 sic scribitur: “Audite verbum hoc vacce pingues, que estis in monte Samarie que calumpniam facitis egenis, et confringitis pauperes”.

Ex quibus aliisque quam pluribus aperte colligitur quod pauperes 85
communius persecutionem, infestationem et calumpniam patiuntur quam divites

71 ibidem...19] Proverbs 19:4 72 Et post] Proverbs 19:6-7 76 Ecclesiastici 13] Ecclesiasticus 13:28-9 79 Item ibidem] Ecclesiasticus 13: 25-7

69 divites] divite Bb 71 Salomon...19] idem, in eisdem Proverbiis, ait We Vc | 19] Es Fr²: 4 Ww ait added Ba 72 habuit] habuerit Vc | multi...potentis] tollit personam Va | potentis] divitis Ly 73 dona] donum An Ly Ca | oderunt] odiunt Ba | eum] autem We 74 procul] longe Ww | quibus] verbis added We Vc 75 predictum] **ad opus exterius aliorum** We Vc **aliorum quantum ad opus exterius** Ba 76 tacuerunt] acuerunt Bb | et...77 illius] omitted Va Ca 78 subvertent] Bb Na Vc: subvertunt An Fi We Ly | illum] **ex quibus verbis colligitur quod citius pauper quam dives persecutionem et infestationem ac etiam (in We omitted Ba) calumpniam incurrit. Dives autem a pluribus adimatur, defendatur (defenditur Vc) et iustificatur** added We Vc Ba 79 Item] unde Ba | Item ibidem] unde et ibidem sic legitur We Vc commotus] Vc Ly: convictus Bb An Fi Na Va We Vd Es Fr a nobis Ba confirmatur] Bb Fi Na We Vc Vd Ba: conformatur An Ly firmatur Va confortatur Es Fr 80 ceciderit] exciderit We | et] Ly: omitted Ww 83 Audite... hoc] omitted Ly Ca | verbum] omitted Na | verbum hoc] ũ hic An 84 confringitis] Fi Na Va Vd Es Fr: confingitis Bb Vc Ba confungitis We confunditis Ly confugitis An Ca 85 aliisque] verbis added Ly aliis verbis Ca | pluribus] plurimis Ly 86 infestationem et] omitted Es Ba | calumpniam] infestationemque plus added Es infestationemque added Ba

et potentes. Et ideo minus credendum est adversariis eorum quam divitum de
 ipsis sinistra narrantibus. Magis igitur presumendum est de adversariis pape cum
 publice crimen heresis vel aliud sibi imponunt quod dictum eorum non est a
 90 veritate totaliter alienum, quamvis si sint criminosi eis sit fides nullatenus
 adhibenda, et multo minus crederetur criminosis pauperi crimen imponentibus
 vel ab aliis impositum narrantibus vel divulgantibus quoquo modo, quod
 maxime continet veritatem quando pauper multos offendit et plurimos habet
 95 adversarios divites et potentes. In hoc enim casu sceleratior homo mundi unico
 verbo potest de paupere infamiam falsissimam, absque divino miraculo
 indelebilem, suscitare. Si enim mendacissimus crimen quodcunque de paupere
 odioso confinxerit et uni soli asserendo retulerit, ille aliis divulgabit, dicens tale
 crimen tali imponitur, qui postea aliis assertissime narrabunt, et sic tale
 mendacium tanquam verum et certum ad omnes inimicos eius deveniet, et
 100 amicos tandem non latebit, et sic erit apud omnes, quamvis mendaciter,
 diffamatus. Quare causa pauperis odiosi est diligentissime et strictissime
 perscrutanda, ne per potentiam et mendacia opprimatur.

Discipulus: Nunquid peccant mortaliter qui conficta mendacia absque
 105 assertione, solummodo recitando, publicant et divulgant.

Magister: Respondetur quod peccant omnes tales mortaliter.

Discipulus: Istud videtur durum, cum videamus fere omnes relata crimina,
 110 etiam non probata, aliis enarrare. Quod etiam hoc non sit peccatum mortale

87 et potentes] *omitted* We Vc | de...88 narrantibus] *omitted* We Vc 89 vel] *omitted*
 Bb | aliud] aliquid Ly Ca 90 eis] ei Na | eis...91 adhibenda] nullatenus sit eis
 credendum nec fides adhibenda Es Ba Fr 91 et] igitur Es ergo Vd Ba Fr | multo
 minus] nichilominus Va | crederetur] credetur Fi Vc Es Fr creditur Ba | criminosis
 pauperi] pauperibus Ly Va | pauperi] We Vc Ba Es Fr: pauperis Bb An Fi Na Vd 92
 vel:] aut Ly plus Va | narrantibus] referentibus We Vc Ba Es Fr 93 offendit]
 offenderit Ca 95 falsissimam] et indelebilem *added* Es Ba Fr 96 indelebilem]
omitted Ba Fr | suscitare] sustinere Va | enim] tamen Ca 97 confinxerit] confexerit Va
 confecerit Ca | retulerit] retulit Ly Va Ca Ba 98 qui] quid Ly quod Va Ca | assertissime]
 Bb Fi Na Es Fr acertissime Va certissime Ly Ca Vd assertionem We assertive Vc
 Ba assercusiem An | narrabunt] monstrabunt Va narrabit Vd Es Fr | tale] crimen
added Ca 99 eius] pauperis Es Ba Fr 100 erit] *omitted* Es Ba Fr | omnes] erit *added*
 Ba 101 diffamatus] est *added* Es Fr | quare] in *added* Ca | est] *omitted* Ca Ba | et
 strictissime] *omitted* Es Fr 102 perscrutanda...mendacia] perscrutanda sunt mendacia ne
 per potentiam Ca 104 peccant] peccat An 105 solummodo] solum Na 110 enarrare]
 narrare Ly Ca

videtur posse probari, quia relatio criminis pro qua alius nullum dampnum neque in persona neque in bonis temporalibus neque in fama incurrit non videtur peccatum mortale. Sed sepe crimina referuntur absque predictis dampnis illius de quo referuntur. Ergo talis relatio non est semper peccatum mortale.

115

Magister: Ad primum istorum respondetur concedendo quod fere omnes adulti detractionis vitio quod est peccatum mortale sunt implicati, quod glossa super illud Prov. 24 “cum detractoribus non comiscearis”, testari videtur, dicens: “hoc specialiter vitio totum pene genus periclitatur humanum”. Unde quam plurimi reperiuntur qui putant se sanctos et sine peccato mortali, et tamen aliquando decies una die, aliis detrahendo et relata crimina enarrando, peccant mortaliter.

120

Discipulus: Ex quo ignorant gravitatem relationis criminum que minime sunt probata excusari videntur.

125

Magister: Respondetur quod ignorantia iuris, precipue naturalis, non excusat, et ideo, quamvis ignorent gravitatem huius criminis, non essent excusati, quia de iure naturali est quod nemo debet referre crimen de alio nisi sit notorium vel confessum vel manifeste probatum, nisi constaret certitudinaliter vel saltem probabiliter quod ex tali relatione criminis ille de quo refertur nunquam in perpetuum iacturam in fama, vel honore, aut aliquo alio modo esset passus. Ignorantia ergo huius non excusat, que tamen in multis minime reperitur, quia multi legunt in scripturis gravitatem detractionis, et audiunt a

130

117 glossa...119 humanum] Rabanus Maurus, *Expositio in Proverbia Salomonis*, cap. 24, PL, t. 111, col. 759A 118 Prov 24] Proverbs 24:21

111 alius] *omitted* Ly 112 temporalibus] *omitted* We Vc | incurrit] ñ^t An 113 absque... 114 referuntur] **et tamen ex tali relatione ille de quo referuntur dampnum non patitur, quia non dampnificatur neque in persona neque in bonis neque in fama** We Vc 116 respondetur concedendo] concedo Ly 117 est] *omitted* An | implicati] impliciti An Ly īplc^{ti} Fi 118 non] ne We 119 specialiter] spe[~] An sepe Ly | quam] *omitted* Bb 120 putant] reputant Ly 121 aliquando] *omitted* Ly crimina] criminis We 124 ignorant] ignorent An Fi 128 ignorent] ignorant We | essent] sunt Ly 129 excusati] excusandi An | sit] *omitted* Ly fama vel] *omitted* Ly | modo] *omitted* Ly 133 tamen] *omitted* We

135 predicatoribus et docentibus verbum Dei, et tamen se ab huiusmodi vitium non
 compescunt. Et ideo conceditur quod sepe omnes adulti hoc vitio dampnabiliter
 sunt infecti, et sepe magis ac gravius isto vitio laborant qui sanctiores cupiunt
 reputari, ut de multis qui raro vel nunquam reputant se peccare mortaliter vel
 140 volunt absque peccato mortali censeri et pro sanctis haberi, liceat viris sanctis et
 discretis certitudinaliter iudicare, asserere, et sentire quod sepius peccant
 mortaliter et quod sunt homines male et reprobe vite.

Sicut enim ei, qui vidit alium furari vel percutere innocentem aut etiam
 fornicari, aut audivit alium blasphemare vel fidem negare, licet absque vitio
 iudicare quod *furans*, percutiens *innocentem*, fornicans, blasphemans et fidem
 145 negans peccat mortaliter, ita ei, qui audierit alium crimen falsum vel occultum
 quod non est notorium neque confessum neque potest aperte probari de proximo
 referentem, licet absque vitio iudicare quod peccat mortaliter, cuiuscunque
 dignitatis, preeminentie, conditionis, status, opinionis aut fame est sic referens
 antedictus, etiam si putaretur quod Deus mille miracula fecisset pro eo, nisi tali
 150 modo referret crimen alterius falsum vel occultum quod certitudinaliter vel
 saltem probabiliter crederetur quod talis relatio nunquam deberet obesse neque
 in fama neque in aliquo alio ei de quo crimen tale refertur.

Discipulus: Si ista essent vera pauci istis diebus salvarentur adulti.

155

Magister: Respondetur quod hiis diebus verificata est auctoritas Salomonis
 qui **Ecclesiasti** primo ait: “Stultorum infinitus est numerus”. Quamquam
 principalissime intelligendam nonnulli putant de illis qui, dicentes se esse
 sapientes stulti facti sunt, quales precipue arbitrantur illos qui, iuxta

157 Ecclesiasti primo] Ecclesiastes 1:15 **158** dicentes... 159 sunt] Cf. Romans 1:22 **159** iuxta...
 160 Salvatoris] Cf. Matthew 23:24, 27-8

139 haberi] licet *added* An Fi Na ita ut *added* Ly

140 certitudinaliter] *omitted* Ly | quod] quia An We **142** enim] licet *added* Ww | vidit] videt Bb Ly viderit We Vc **143**
 audivit] audierit We | vel] et Ly | licet] *omitted* We **144** furans] furens Bb An Fi Na Ly | innocentem] *omitted* Bb An Fi
 Ly **148** preeminentie] pertinentie An | est] *omitted* Fi We **149** antedictus] antedicens Fi *omitted* We | mille] nulla Ly **152**
 quo] cui An **154** istis] his We Ly | adulti] *omitted* Ly **157** Ecclesiasti] **Kn:** ecclesiastico Ww | primo] ipso Bb |
 Quamquam] si *added* We

testimonium Salvatoris, excollantes culicem camelum deglutiunt, qui similes 160
sunt sepulchris dealbatis, qui a foris quidem apparent hominibus iusti, intus
autem pleni sunt hipocrisi et iniquitate, quia foris in incessu veste ieiuniis,
orationibus, cerimoniaisque diversis exempla sanctitatis ostendunt, intus autem
pleni sunt invidia, odio, ira, rancore, superbia, inani gloria et ambitione, ex
quibus in persecutiones innocentium, detractiones, sursurationes, adulationes, 165
simulationes, scismata, contentiones, discordias, dolos, prodiones, malicias,
variaque crimina spiritualia deteriora furto et fornicatione prorumpunt, qui
tamen sancti volunt omnino putari.

Discipulus: De ista materia in speciali interrogabo te plura in tractatu De 170
gestis circa fidem altercancium orthodoxam. Ideo dic breviter quomodo
respondetur ad secundum quod tetigi.

Magister: Respondetur quod sicut, ut habetur Extra, *De iniuriis et dampno*
dato, c. ultimo: “qui occasionem dampni dat, dampnum videatur dedisse”, sic 175
qui aliquid facit ex quo potest verisimiliter dampnum contingere vel iactura non
est immunis a culpa, quia quilibet de necessitate salutis cavere tenetur ne aliquid
faciat, maxime absque commodo proposito ex quo in futurum potest dampnum
vel iactura proximo provenire.

Propter hoc enim in lege divina precipiebatur quod fodiens cisternam 180
operiret eam, sicut habetur Exod. 21, quia ipsa non operata poterat bos vel asinus
in ipsam incidere. Propter hoc etiam, ut habetur ibidem, precipiebatur ut
dominus bovis quem sciret cornupetam recluderet eum, quia ipso non recluso
poterat hominem vel mulierem occidere. Unde et in hoc casu dominus non

174 Extra...175 ultimo] col. 880 (c. 9 *Si culpa*)

160 excollantes] colantes Ly | similes] silens Bb 161 intus] inter An Ly 162 foris] et
added Ly 163 cerimoniaisque] cerimoniae An Fi et cerimoniae Ly | diversis] Na:
diverse Bb An Fi diversa Ly 165 in] persecutiones] persecutionem Ly | detractiones]
detractores An | sursurationes] sursuratores An 166 contentiones] et added Ly 170
ista] hac Ly 171 circa] contra We 174 ut habetur] omitted Ly 175 dato] omitted Ly
| videatur...176 dampnum] omitted Fi 178 in futurum] omitted Ly | dampnum] notabile
added We 181 operiret] Ax *resumes at this point* | non] omitted An Ly | operata] non
added Ly 182 ipsam incidere] eam cadere Ly precipiebatur] precipitur Ly

185 recludens ipsum, si aliquem occidebat, precipiebatur occidi, cum sic legitur
 ibidem: “Si bos cornupeta fuerit ab heri et nudius tertius, et contestati sunt
 dominum eius nec recluserit eum, occideritque virum aut mulierem, et bos
 lapidibus obruetur, et dominum eius occident”. Ob eadem etiam rationem
 cavebatur in lege ut faciens novam domum faceret murum tecti per circuitum.
 190 Unde Deuter. 22 sic legitur: “Cum edificaveris domum novam, facies murum
 tecti per circuitum ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus labente alio, et
 in preceps ruente”. Ex quibus aperte colligitur quod quilibet de necessitate
 salutis ea tenetur facere quibus obmissis potest dampnum verisimiliter vel
 iactura proximo provenire.

195 Ergo, per eandem rationem, quilibet de necessitate salutis ea tenetur
 obmittere quibus non obmissis sed factis potest verisimiliter proximum
 dampnum vel notabilem lesionem incurrere. Sed ex relatione falsi criminis vel
 occulti, maxime publica, potest verisimiliter dampnum in fama vel honore seu
 aliis proximo provenire, licet forte tunc quando refertur nullum tale inferatur,
 200 quia aliquis eorum qui audierunt a primo referente potest postea idem crimen in
 notabile detrimentum alterius enarrare. Quare a relatione talis criminis de
 necessitate salutis quilibet abstinere tenetur, nisi forte non ex levibus sed ex
 probabilibus coniecturis et urgentibus arbitretur quod nunquam in posterum nec
 ex ipso nec ex aliquo audientium occasione talis relationis aliquod eveniet
 205 detrimentum.

Discipulus: Circa hanc materiam magis quam proposuerim evagati sumus.
 Ideo, ceteris pretermissis, unam solummodo obiectionem contra primam
 conclusionem principalem responsionis peto secundum opinionem predictam
 210 dissolvi. Est autem obiectio talis. Minus credendum est referentibus crimen de

185 cum... 186 ibidem] Exodus 21:29 190 Deuter 22] Deuteronomy 22:8

185 precipiebatur] precipitur Ly | legitur] Ly: legatur Ww 186 fuerit] fuit Fi | ab heri]
 adhiberi Bb An Fi Ly 187 eum] dominum added Ly | occideritque] occiditque Bb An
 Fi We 188 eius] Ly: illius Ww | occident] occiderent Bb et added Ly | eadem etiam]
 eandem Ly 189 tecti] tecto We 191 effundatur] fundatur Bb Fi We 194 proximo] suo
 added An We 195 eandem] Ly: eadem Ww 199 provenire] si added Ly | tale]
 dampnum vel dispendium We 200 eorum] illorum We | audierunt] audierit Ly 202
 non] omitted Ly | sed ex] et Ly 204 audientium] ex added Ly 208 solummodo]
 tantummodo We 209 responsionis] omitted Ly | predictam] predictom Bb

illo ad cuius condemnationem est cum cautela diligentissima procedendum quam referentibus crimen de illo ad cuius condemnationem non oportet cum tanta cautela procedere. Sed cum maiori cautela procedendum est ad condemnationem pape et prelatorum ac divitum et potentum quam subditorum et pauperum. Ergo minus credendum est referentibus crimen de papa, 215 potentibus, divitibus et prelati, quam referentibus crimen de pauperibus et subditis, sive referentes fuerint criminosi et infames sive fuerint bone fame. Maior videtur aperta. Minor auctoritate Innocentii tertii probatur, que ponitur Extra, *De accusationibus, inquisitionibus et denunciationibus*, c. *Qualiter et quando*. Ait enim: “licet autem hoc sit observandum in subditis, diligencius 220 tamen est observandum in prelati, qui quasi signum sunt positi ad sagittam. Et quia non possunt omnibus complacere, cum ex officio suo teneantur non solum arguere, sed etiam increpare, quin etiam interdum suspendere, nonnunquam vero ligare: frequenter odium multorum incurrunt et insidias patiuntur. Et ideo sancti patres provide statuerunt, ut accusatio prelatorum non facile admittatur, 225 ne concussis columpnis corruat edificium, nisi diligens adhibeatur cautela, propter quam non solum false, sed etiam maligne criminationis ianua precludatur”. Ex quibus colligitur, ut videtur, quod in procedendo contra prelatos maior est adhibenda cautela quam contra alios procedendo. Quare minus credendum est referentibus crimen de papa quam referentibus crimen de 230 aliis quibus cunque.

Magister: Ad hoc respondetur quod Innocentius in decretali predicta consideravit ea que frequentius accidunt, non ea que raro. Et ideo *quia* sepius accidit quod prelati multos offendunt, pauperes autem quia timent sibi cavent ab 235

219 Extra...220 quando] col. 746

211 condemnationem] *omitted* Fi | cautela] et *added* Ly | diligentissima] diligentia An Ly 212 non...214 condemnationem] *omitted* An 213 est] *omitted* Bb Fi 214 quam] ad condemnationem *added* We 216 potentibus] et *added* Ly | crimen] *omitted* Ly 218 probatur] *omitted* We 219 et quando] 2° (*abbreviation for* et quando) Bb An Fi Ly 220 quando] **et** (*omitted* Vc) **videtur aperte probari** *added* We Vc* 222 suo] *omitted* Ww 224 vero] *omitted* We 225 ut] ut ne Ly nec An Fi Na | non] *omitted* Ly 227 etiam] *omitted* Ww | criminationis] criminatori Bb An Fi We criminum impositioni Ly 228 precludatur] precludentur An Fi | quibus] verbis aperte *added* We 230 referentibus] proferentibus Ly 234 quia] quod Bb An Fi Ly

offensis, et ideo nec tot nec tam potentes offendunt sicut prelati, hinc, ut
 frequenter, de facto maior cautela adhibenda est cum prelatus accusatur,
 defertur, denunciatur vel diffamatur quam cum pauper. Si tamen de facto pauper
 abiectus et oppressus offenderet tot et tam potentes et tam graviter sicut prelatus,
 240 maior cautela adhibenda esset quando talis pauper accusaretur vel etiam
 diffamaretur ab emulis vel provocatis contra ipsum aut ab amicis eorum, quam
 si prelatus dives et potens accusaretur vel diffamaretur a talibus.
 Quemadmodum si aliquis omni auxilio destitutus impugnaretur iniuste ab
 emulis eque potentibus, magis iuvandus esset quam dives et potens qui per
 245 potentiam posset ab impugnantibus se tueri. Si enim rex vel princeps tam
 pauperem rusticum quam comitem divitem et potentem contra adversarios eque
 potentes debeat defensare, necesse est quod maius auxilium pauperi quam
 comiti potenti exhibeat. Sic, si pauper tot et tantos vel plures, vel plures
 potentes, habeat emulos ipsum graviter diffamantes vel quomodolibet
 250 impediens quam papa, maiori auxilio indiget quam papa, et ideo minus
 credendum est talibus emulis pauperis quam equalibus vel minoribus emulis
 pape.

Capitulum 26

Discipulus: De ista materia et annexis eidem puto quod scires quam plurima
 recitare, que ad tractatum De gestis circa fidem altercancium orthodoxam volo
 differri. Ideo dic quomodo respondetur ad rationes alias quibus supra c. 12
 5 videtur ostendi quod volentibus perfidiam pape heretici declarare fides non
 debeat adhiberi.

Magister: Ad secundam rationem adductam ibidem, respondetur quod sepe
 neque bona narrata de aliquo neque mala sunt credenda. Quando enim nescitur
 10 unde vel a quibus fama sive bona sive mala habeat ortum, non est *fame*
credendum neque bone neque male. Similiter, quando scitur quod fama bona vel

236 nec] nisi An We omitted Ly | hinc] est quod added We

239 potentes...tam:] omitted Fi 241 amicis] inimicis Ly 243 omni] garbled as 9a^t

(=communicavit?) Fi 244 et potens] omitted An 246 et] omitted Ly 248 Sic] et An |

plures:] omitted An Fi Ly et added We 249 quomodolibet] quantumlibet An Fi Ly

250 quam papa] quapropter Ly | quam:] omitted An

26.2 scires] scire Bb 10 fame credendum] facile credere Bb An Fi Ly

mala orta est ab inimicis, criminosis, detractoribus, malivolis, maledicis, vel ab hiis qui faciliter credunt vel rumores libenter narrant incertos et asserunt, vel a mendacibus et falsis hominibus, aut etiam ab adulatoribus, ambitiosis, avaris, histrionibus, vel a quibuscunque qui hominibus placere desiderant, non est tali fame credendum. Quando autem quis scit vel per se vel per alios fide dignos quod fama bona vel mala ortum habet a fide dignis personis, nec sunt amici speciales nec inimici illius cuius famam divulgant bonam vel malam, nec sunt ambitiosi, nec hominibus placere desiderant, nec sunt mendaces, nec detractores, nec maledici, credere tali fame bone vel male non videtur illicitum, ita tamen quod propter famam malam de aliquo absque certitudine sufficienti nullus ad actum preiudiciale illi de quo est mala fama prorumpat. Et ideo personis fide dignis qui non odio nec rancore asserunt et cupiunt declarare perfidiam pape heretici est credendum, nisi aliquid eis contingit obiicere quare eis minime est credendum.

Ad illud autem quod dicitur de regina Saba, respondetur quod quedam fama vaga de excellentia Salomonis, saltem quantum ad multa, ad ipsam pervenerat, de qua nescivit unde vel a quibus ortum habuerit, et ideo eis tanquam prudens et sagax fidem adhibere nolebat. Secus est de fama pape heretici quando bulla hereticalis vel transsumptum per universum orbem promulgatum *ostenditur*. Et ideo in hoc casu credere papam esse hereticum est licitum, debitum, atque iustum.

Ad tertiam rationem breviter respondetur quod credere narrantibus sive bona sive mala non universaliter dissuadetur in scriptura divina, sed omnibus et semper credere dissuadetur, propter quod signanter dicitur Ecclesiastico 19: “non omni verbo credas”, et non dicitur “nulli verbo credas”, quia alicui verbo credendum est et alicui verbo minime est credendum.

26.35 Ecclesiastico 19] Ecclesiasticus 19:16

12 detractoribus] *omitted* Ly | maledicis] maledictis An 14 falsis] *omitted* Bb | etiam ab] *omitted* Ly | ambitiosis] vel *added* Ly 15 a] aliis Ly | desiderant] desiderent An Fi Ly 17 vel] et Bb | personis] qui *added* We 18 divulgant] demulgant Bb 23 non] nec An Fi 27 ad multa] *omitted* Ly 28 nescivit] nesciebat Ly | habuerit] ha Bb 29 bulla hereticalis] bullam hereticalem Ly 30 promulgatum] promulgatam We | ostenditur] ostendit Bb An Fi Ly 31 atque...33 narrantibus] *omitted* Fi 35 19] 15 Bb An Fi Ly 36 et...credas:] *omitted* Ly | verbo:] *omitted* Ly

Ad illud autem quod adducitur de Ieremie 12 patet ex serie textus qui loquitur de inimicis. Nam ibidem premittitur: “fratres tue, et domus patris tui, 40 etiam ipsi pugnaverunt adversum te, et clamaverunt post te plena voce”, et tunc immediate subiungitur: “ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona”. Et ita **patet** quod loquitur de inimicis. Inimicis autem nunquam est credendum, iuxta illud Sapientis Eccles. 12: “non credas inimico tuo in eternum”. Sicut autem tu non debes credere inimico tuo in eternum, ita nec in eternum credere debes inimico 45 alterius contra ipsum.

Ad illud Michee 7: “Nolite credere amico”, respondetur quod loquitur de amico trahente ad infidelitatem vel peccatum.

Ad dictum 1 Joh. 4: “Nolite omni spiritui credere” patet, quia signanter dicit “omni spiritui credere”, quia alicui spiritui est credendum et alicui spiritui 50 nullatenus est credendum. Propter quod subdit ibidem: “sed probate spiritum si ex Deo sint”. Quare si qui dixerint papam esse hereticum non statim credendum est (eis scilicet), sed quia nunciant periculum esse omnium orthodoxorum, probandi sunt, hoc est examinandi sollicitate, et, si legitima documenta attulerint ad probandum papam esse hereticum, puta si ostenderit bullam hereticalem vel 55 transsumptum ipsius publice et sollempniter promulgate, credendum est papam esse hereticum.

Ad quartam rationem respondetur quod maior falsa est propter tres instantias. Tum quia notorium est credendum licet secundum ordinem iudicarium minime sit probatum, tum quia confesso de crimine absque omni 60 ordine est credendum, tum quia extra iudicium multis et in multis est credendum absque ordine iudiciario observato.

39 ibidem premittitur] Jeremy 12:6 **43** Eccles 12] Ecclesiasticus 12:10 **46** Michee 7] Micheas 7:5

38 illud] aliud Ly | Ieremie...39 de] *omitted* Bb | qui] quod We Ly **40** adversum] adversus Bb An Ly **41** eis] *omitted* Bb | tibi] iⁱ Fi | patet] **Vc**: post Ww **42** quod] quid Bb An Fi | Inimicis] in istis Fi | Inimicis autem] quod Ly | illud] *omitted* Bb **43** Eccles] esset Fi **46** illud] autem *added* We **48** dictum] illud de We | 1] *omitted* Ly | dicit] nolite credere *added* We **49** credere] *omitted* We | est...spiritui] *omitted* Ly **50** ibidem] cui est credendum *added* Ly **51** sint] sit Bb An Fi Ly | Quare] quamvis An Fi Ly dixerint] dixerant Bb An Fi **52** scilicet] *omitted* We Ly | omnium] oppositum Ly **53** est] *omitted* Bb | examinandi] sunt *added* Ly | et] *omitted* Ly **54** ostenderint] ostenderunt We **55** ipsius] bulle hereticalis We | promulgate] promulgatum Ly | est] et dicendum *added* Ly **59** omni] tali We **60** multis] *omitted* Ly | multis] casibus *added* We

Ad omnes igitur auctoritates respondetur unico verbo, quod omnes intelligende sunt de credulitate iudicis in iudicio quando crimen impositum non est notorium, nec reus confitetur crimen impositum. Et ideo si crimen heresis pape imponitur de quo coram iudice accusatur, iudex, nisi sit notoria heresis pape, vel ipse confiteatur, non debet credere illa credulitate que habenda est in iudicio antequam ordine iudiciario observato probetur, licet credulitate que spectat ad aliquem non tanquam ad iudicem credere possit in casu papam esse hereticum. Si enim aliqui fide digni de quorum fidelitate iudex non dubitat referunt assertionem iudici se audivisse papam negare fidem vel resurrectionem mortuorum, iudex potest credere eis illa credulitate que inter socios habenda est, sed non debet habere illam credulitatem que ad iudicem spectat antequam in iudicio legitime probatum extiterit, nisi sit notorium iudici et aliis, vel nisi papa in iudicio heresim confiteatur.

65

70

75

Capitulum 27

Discipulus: Quamvis cogitaverim per singula que allegata sunt pro sententia supra c. 13 recitata discurre, quia tamen prolixitatem magnam volo pro posse vitare, illis usque post completionem huius operis remanentibus indiscussis, ad fautores hereticorum et precipue pape heretici me converto. De quibus in primis peto ut dicas, secundum unam sententiam vel plures, qui fautores hereticorum debent reputari.

5

Magister: De fautoribus hereticorum distinguitur. Quia aut favent tantummodo personis hereticorum, eis scilicet prebendo consilium et auxilium qualecunque, nichil de eorum erroribus penitus intromittendo, quomodo sepe christiani iudeis, sarracenis et aliis infidelibus favent, quamvis eorum erroribus non faveant neque adhereant. Sepe enim reges et principes favendo iudeis et infidelibus eos in officiis publicis prefecerunt, quamvis eorum errores minime

10

62 unico verbo] *omitted* Ly 67 observato] observatorum Bb 68 credere] *omitted* An Fi Ly | esse] eī Bb 70 audivisse] audisse An Fi Ly | vel] negare *added* We 73 extiterit] Bb: extitit An Fi Ly sit We **hoc est non debet reputare se deberre ferre diffinitivam sententiam antequam in iudicio legitime probatum extiterit** *added* We Vc* | nisi] ñ Fi

27.3 discurre] discernere We | magnam] nimiam We | pro posse] *omitted* Ly 7 debent] debeant We 12 infidelibus] fidelibus Bb | erroribus] penitus *added* Ly 14 eos] eorum An

15 approbarent. Christiani etiam qui, ut habetur Extra, *De iudeis et sarracenis et eorum servis*, c. *Ad liberandam*, sarracenis consilium vel auxilium ad Terre Sancte dispendium impendere, arma, ferrum et galearum *ligamina* defferentes eisdem. Illi etiam qui eis galeas vel naves vendebant poterant fautores sarracenorum non immerito *appellari*, et tamen *eorum* erroribus contra fidem
20 non favebant, nec fuerunt per ecclesiam fautores pravitatis heretice vel infidelitatis iudicati.

Aut fautores hereticorum favent eorum erroribus, ipsos approbando, docendo, divulgando, animo alliciendi vel attrahendi alios ad approbationem eorum, et hii non solum sunt fautores hereticorum, sed etiam sunt fautores
25 heretice pravitatis.

Primi autem sunt fautores hereticorum duntaxat, sed non sunt censendi fautores heretice pravitatis.

Discipulus: Michi apparet secundum predicta quod aliqui sunt vel possunt
30 esse fautores hereticorum quamvis non sint fautores heretice pravitatis. Sed nunquid econverso aliqui sunt vel possunt esse fautores heretice pravitatis quamvis non sint fautores hereticorum.

Magister: Respondetur quod sic. Sicut enim potest quis tenere doctrinam
35 alicuius non propter eum sed quia reputat eam veram, et tamen in nullo est fautor et amicus eius, imo potest esse emulus et inimicus eius mortalis, ita potest quis favere erroribus aliquorum hereticorum licet personis eorum non faveat sed penitus adversetur.

40 **Discipulus:** Ex hiis michi videtur quod isti habent de fautoribus ponere distinctionem trimembram, quia aliqui sunt fautores hereticorum tantummodo et

27.15 Extra... 16 liberandam] col. 777

15 Extra] *omitted* An Ly | et... 16 servis] *omitted* Ww 17 dispendium] stipendium Ly
| impendere] impenderunt We | ligamina] ligaīa We legamina Fi ligamia Bb An Ly
19 appellari] approbari Ww | eorum] *omitted* Bb An Fi Ly 23 approbationem]
probationem Bb An We Ly 24 hii] hiis Bb | sunt] *omitted* Ly 30 sint] sunt An
We 36 et] aut We | potest] poterit We | mortalis] immortalis An Fi 37 hereticorum]
omitted Ly 41 trimembram] trimembrem We

non heretice pravitatis, aliqui heretice pravitatis tantummodo et non hereticorum, aliqui vero sunt fautores et hereticorum et heretice pravitatis.

Magister: De hoc ita dicunt ut eis imponis.

45

Discipulus: Dic ergo secundum istos quomodo fautores a credentibus de quibus supra inquisivimus distinguuntur.

Magister: De quibus fautoribus interrogas.

50

Discipulus: Primo dic de fautoribus hereticorum.

Magister: De fautoribus hereticorum adhuc distinguitur. Quia quidam scienter favent hereticis, hoc est scientes eos esse hereticos, quomodo multi christiani scienter favent iudeis et sarracenis quos sciunt esse iudeos et sarracenos. Sic etiam sepe parentes favent filiis et filii parentibus, quamvis sciant eos esse hereticos *et eorum errores detestentur. Quidam autem favent hereticis ignoranter, nescientes eos esse hereticos.*

Primi, scilicet qui favent scienter et non favent heretice pravitati non sunt credentes nec hereticis nec eorum erroribus, quia non approbant ipsos errores, nec ipsos reputant inter catholicos numerandos. Qui autem ignoranter favent hereticis, hoc est nescientes eos esse hereticos, sunt aliquo modo censendi credentes, quia ipsos qui sunt heretici credunt inter catholicos computandos. Et siquidem laborant ignorantia dampnabili, affectata videlicet aut crassa et supina, dampnabiliter sunt credentes hereticis et excommunicationis sententia sunt

42 aliqui] sunt fautores *added* We | tantummodo] solummodo We *omitted* Ly 43 et] *omitted* We Ly 47 credentibus] criminibus An Fi Ly 52 Primo] *omitted* An 54 adhuc] ad Bb An 57 Sic] sicut We | favent] *omitted* Fi 58 sciant] sciunt Ly hereticos] Alii ignoranter favent quia ignorant esse hereticos *added* Ly | et...59 hereticos] *omitted* Bb An Fi Ly | errores] hereses We 60 scilicet] si *added* Ly | favent] hereticis *added* We | scienter...favent] *omitted* Bb | pravitati] pravitatis An 61 ipsos] ipsorum We 65 siquidem] sic Ly | dampnabili] ignorantia *added* We | videlicet] *omitted* Bb | et] aut An Ly 66 hereticis] heretici Ly | sententia] *omitted* Fi

ligati. Si autem laborant ignorantia probabili aut invincibili, que non est dampnabilis, sunt aliquo modo credentes, sed non sunt dampnabiliter censendi credentes, nec sunt in numero illorum credentium qui Extra, *De hereticis*, c.

70 *Excommunicamus 1°* excommunicationis vinculo innodantur.

Discipulus: Dic quomodo fautores heretice pravitatis a credentibus distinguuntur.

75 **Magister:** Fautores heretici pravitatis et sunt censendi credentes hereticorum erroribus de quibus legitur Extra, *De hereticis*, c. *Excommunicamus 2°*, et sunt credentes hereticis de quibus fit mentio Extra, *De hereticis*, c. *Excommunicamus 1°*, quia fautores heretice pravitatis et pravitatem hereticam reputant catholicam veritatem, et ipsos auctores reputant catholicos vel saltem recte tenentes.

80

Discipulus: Dic de fautoribus tam hereticorum quam heretice pravitatis, quomodo a credentibus distinguuntur.

Magister: Ad hoc dicitur sicut dictum est de fautoribus heretice pravitatis.

85

Capitulum 28

Discipulus: Iuxta distinctionem predictam de fautoribus hereticorum et heretice pravitatis, de omnibus fautoribus interrogabo diversa. Incipiam autem primo a fautoribus heretice pravitatis, de quibus ante alia dic qui sunt fautores pravitatis heretice iudicandi.

5

69 Extra...70 1o] cols. 787-9 76 Extra...2o] col. 789 77 Extra...78 1o] cols. 787-9

68 sunt] omitted Ly 70 vinculo] sententia Ly 75 et] omitted Ly 76 legitur] loquitur We c. added Fi We | 2°] omitted Ly | et] Secundi Ly 77 quibus] etiam added Ly 28.3 fautoribus] omitted Ly 4 de...5 iudicandi] iudicandis An Ly

Magister: Omnes modos favendi heretice pravitati non est facile numerare. Et ideo videtur difficile dare regulam generalem qua de omnibus cognoscatur an faveant vel non faveant heretice pravitati.

10

Discipulus: Dic aliquos modos favendi pravitati heretice ex quibus alii facilius cognoscantur.

Magister: Quamvis favere heretice pravitati aliquo modo distinguatur a credere heretice pravitati, quia favor videtur actum exteriorem respicere, credere autem actum interiorem, tamen omnibus modis exterioribus quibus aliquis ostendit aut declarat se credere hereticorum erroribus, eisdem modis videtur favere eisdem erroribus. Et ideo quicumque dicit se erroribus adherere aut laudat eos tanquam catholicos, vel divulgat tanquam consonantes veritati, vel legit, docet, aut predicat tanquam tenendos, vel scribit animo adherendi, vel suadet, precipit, consulit, aut quovis modo inducit alios ad tenendum, videtur favere heretice pravitati. Qui etiam quoquo modo persequitur impugnantem errores eosdem aut propter impugnationem huiusmodi quomodolibet adversatur vel etiam infestat docentes, tenentes, et predicantes contrariam veritatem, fautor pravitatis heretice est tenendus.

15

20

25

Discipulus: Suntne aliqui modi speciales quibus sit quis dicendus fautor pravitatis heretice a papa heretico, si esset hereticus ad invicem.

7 heretice] Fi: heretici Ww 8 cognoscatur] cognoscitur An Fi Ly 9 vel...faveant] omitted Bb | faveant:] faveat Fi 12 facilius] faciliter We Ly omitted An | cognoscantur] cognoscentur We agnoscantur Ly 14 favere] si added Bb An We | heretice] here Bb 16 tamen] in added Ly 17 aut] et An 18 se] hereticorum added We 19 divulgat] eos added An | consonantes] consonos We gap Bb 20 suadet] suadi An 21 tenendum] eos added Ly | favere] adherere Ly 22 impugnantem] impug^{tes} Fi impugnatem Bb An Vc Ly 25 est... 28 heretice] omitted An | tenendus] censendus Fi We 27 Suntne] sunt Ly 28 esset] essent An Fi Ly | ad invicem] Ly: adiuvente Bb Fi We adiuventem An

30 **Magister:** Difficile vel forte impossibile est, secundum quosdam, quod aliquis faveat aliquo modo errori pape quin possit eodem modo favere errori alterius, quamvis si papa esset hereticus, forte de facto aliquibus modis aliqui faverent erroribus eius qui non faverent de facto erroribus aliorum.

35 **Discipulus:** Qui sunt illi modi.

Magister: Unus modus est consentiendo diffinitioni erronee pape heretici contra fidem. Si enim papa esset hereticus et contra fidem aliquid diffiniret, quicumque diffinitioni sue erronee consentiret esset fautor heretice pravitatis.

40 Quicumque etiam consuleret vel induceret aut hortaretur eum ad diffiniendum aliquid contra fidem esset fautor heretice pravitatis.

45 Quicumque etiam sollempniter in scholis diffinitionem suam hereticalem legeret tanquam tenendam, vel super ipsam non improbando sed approbando glossas, apparatus, lecturam vel scriptum quodcunque componeret, esset fautor heretice pravitatis.

Quicumque etiam, cum posset convenienter, eandem diffinitionem hereticalem minime impugnet, esset inter fautores pravitatis heretice numerandus.

50 Qui etiam impugnantes, detestantes, vel reprobantes diffinitionem predictam propter hoc quomodolibet infestaret, diffamaret, reprobaret, vitaret, vel vitandos aut quocunque modo molestandos putaret, non esset a fautoria pravitatis heretice alienus.

55 Qui etiam scripturas catholicas contrarias predictae diffinitioni, eo quod contrarie essent eidem, teneri, legi publicari, vel doceri presumeret prohibere, inter fautores pravitatis heretice esset non immerito computandus.

30 Magister] *omitted* An | forte] fere Ly | impossibile] *omitted* An Fi 31 favere] *omitted* An 33 eius] *omitted* An 35 illi] isti Ly 37 consentiendo] affirmationi *added* Ly 40 induceret...41 esset] *omitted* Fi 43 legeret] et *added* Ly | improbando] probando An approbando Ly | sed] vel Ly 44 lecturam] litteram Ly | scriptum quodcunque] scripta quecunque Ly 46 etiam] *omitted* Fi 47 inter] ī An 49 detestantes...reprobantes] *omitted* Bb | vel] et Fi Ly | predictam] hereticalem pape heretici We 53 predictae diffinitioni] diffinitioni hereticali pape We 54 publicari] predicari Ly

Qui insuper iuraret vel promitteret quoquo modo diffinitionem talem pape se esse in perpetuum servaturum, esset fautor heretice pravitatis,

Qui etiam scripturas catholicas ad reprobandum diffinitionem hereticalem pape compositas in detestationem earum combureret tanquam erroneas, aut aliquod circa eas ludibrium exerceret, a fautoria pravitatis heretice nequaquam esset immunis. 60

Qui etiam in favorem pape heretici novos errores confingeret, quemadmodum Sergiani in favorem Sergii pape quarti multos finxerunt errores, dicentes papam non posse dampnari, sicut in quodam antiquissimo opere edito contra Sergianos legi, esset inter fautores pravitatis heretice numerandus. 65

Capitulum 29

Discipulus: Quoniam iuxta canonicas sanctiones ad cautelam futurorum est aliquid faciendum, quia, ut leges imperiales insinuant et recta ratio dictat, providere quis debet quod contingere potest, unde et viri prudentes, providi, et discreti pacis in tempore munitiones parant, fortes hedificant civitates, fabricant arma, divitias congregant et thesauros, propinquos et amicos sibi conciliant ut, si eis rabies bellorum ingrueret hostilis aggressio facilius reprimatur. Idcirco, quamvis hiis temporibus a papa catholico fides catholica defendatur virilius, et heretica pravitas animosius expurgetur, quia tamen potest contingere *quod* vel nostris diebus vel secuturis papa surget hereticus, sequaces et fautores quamplures habiturus, qui veritatem catholicam reprobare, destruere, et 5 10

28.64 in... 65 legi] Cf. 1 Dial. 2.27; 1 Dial. 7.70; *Quoniam omnis humana sententia* (in Gal-Flood, eds., *Nicholaus Minorita: Chronica*, pp. 953-4)

29.2 Quoniam...16 propono] Probable first draft of the introduction to the "fautores" segment of *Dialogus I*, eventually repositioned here

56 insuper] *omitted* Ly 59 pape] heretici *added* An e° Fi | compositas] positas An Fi Ly 60 circa] contra We | ludibrium] lubricum Ly ludubrium We 63 quarti] episcopi Ly 64 in quodam] *omitted* An 29.3 dictat] dicant Bb An 4 contingere] contingi Ly | prudentes] et *added* Ly 5 munitiones] mlūco^{es} Fi | hedificant] edificant Bb 6 arma] armata An Fi *omitted* Ly conciliant] confederant Ly 7 ingrueret] ingereret An Ly īgē^t Fi ingruerit We 8 catholico] catholica An 9 pravitas] pravitate An We Ly | expurgetur] impugnetur We | tamen] tunc An | quod] quia Bb An Fi ut Ly | vel] in An Ly 10 secuturis] securius An futuris Ly | surget] surgat Ly 11 quamplures] quamplurimos We habebit vel *added* Bb Fi Ly habebit et *added* An reprobare] et *added* Ly | et] aut Ly

extirpare ac hereticam pravitatem inducere satagent toto posse, contra huiusmodi casum possibilem cupio me et alios premunire, ut, si unquam talis casus acciderit, ego et alii orthodoxi sciamus quos debeamus fautores heretice
 15 pravitatis et pape heretici reputare. Propter quod de fautoribus pravitatis heretice discurrere et in speciali te interrogare propono. Dic autem primo de consentientibus diffinitioni hereticali pape, an aliquis absque peccato mortali tali diffinitioni valeat consentire.

20 **Magister:** Ad evidentiam interrogationis tue putant nonnulli dupliciter distinguendum de consensu. Contingit enim dupliciter consentire diffinitioni hereticali pape, scilicet, vel consentiendo quod papa diffiniat assertionem que est heretica, vel consentiendo assertioni que per papam hereticum diffinitur. Si enim **papa** volens heresim diffinire requirat aliorum consensum, potest unus
 25 dicere: ‘consentio assertioni quia reputo eam veram, et consentio quod diffiniatis eam’. Et iste proprie consentiret diffinitioni pape heretici. Alius vero posset respondere: ‘consentio tali assertioni quia reputo eam veram, sed non consentio quod diffiniatis eam’. Et iste non consentiret proprie diffinitioni que est actus diffiniendi. Consentiret tamen diffinitioni que potest vocari assertio
 30 diffinitiva. Quemadmodum “fides” aliquando vocatur actus credendi, et aliquando ipsum obiectum creditum. Unde et collectio articulorum quod credimus aliquando vocatur “fides”, ut notat glossa Extra, *De summa trinitate et fide catholica*, c. *Firmiter*.

Alia distinctio ponitur de consensu quam ponit glossa Extra, *De officio et potestate iudicis delegati*, c. 1, **dicens**: “Nota quod quadruplex est consensus, scilicet negligentie, consilii, cooperationis et auctoritatis seu defensionis”.

32 glossa...33 Firmiter] *Dictum ante c. Firmiter*, col. 5 34 Alia...36 defensionis] probable later addition to a first draft text | glossa...35 1] Gloss, s.v. pari pena, col. 327 35 c 1] (*Quia*)

12 ac] ad An aut ad Ly | satagent] satagunt An satageret Ly | toto posse] omitted An
 13 casum] causam Ly | possibilem] pa^{lem} An | premunire] munire We 14 ego] e^e Fi 16
 discurrere] dislinčte (*garbled*) An 17 pape] heretici added An Ly | tali] omitted Ly
 20 putant] omitted Ly 21 distinguendum] distinguunt Ly 22 scilicet] omitted We 23 est]
 omitted Bb | diffinitur] diffiniretur Ly 24 papa] omitted Ww | potest] posset Ly 25
 reputo] reputat Ly | quod] cum Ly 27 consentio] omitted Ly 28 consentiret] assentiret
 Ly 29 diffinitioni] diffinitionem Ly 34 quam ponit] quem ponitur An Fi We | et...35
 iudicis] omitted Ww 35 delegati] dele Bb Fi delegato An We Ly | dicens] di Bb Fi
 dicitur An Ly

Discipulus: Puto quod istas *distinctiones* intelligo. Ideo, iuxta membra earum te interrogare studebo. Dic ergo primo an solummodo consentiens assertioni hereticali pape, non consentiendo quod diffiniat eam, semper peccat mortaliter. 40

Magister: De assertionem pape hereticali distinguitur, quia aut est talis assertio quod consentiens tenetur credere explicite contrariam veritatem, et in hoc casu consentiens peccat mortaliter et est hereticus reputandus, secundum quod colligi potest ex quarto huius, c. 11 et 12, aut assertio pape hereticalis est talis quod consentiens non tenetur credere explicite contrariam veritatem, et tunc aut in suo consensu est pertinax aut non est pertinax. Si est pertinax peccat mortaliter, et est hereticus reputandus et pena hereticorum plectendus. Si vero non est pertinax sed paratus est corrigi et solummodo est deceptus et querit cauta sollicitudine veritatem, non peccat mortaliter nec per consequens est hereticus reputandus, nec etiam proprie fautor heretice pravitatis. 45 50

Discipulus: Quid de illo qui exterius ore consentit assertioni pape, vel ut placeat vel saltem ne displiceat, et corde dissentit. 55

Magister: Respondetur quod peccat mortaliter, quia in doctrina religionis aperte mentitur, et ideo magis peccat quam ille qui ore et mente consentit, quia ille, licet dicat falsum tamen non mentitur. Et ideo vel non peccat nisi venialiter, vel minus peccat quam ille qui ore consentit et dissentit corde. Iste enim est falsus, duplex, mendax, et proditor agnate veritatis, et ideo merito est infamis, omni spoliandus honore et in perpetuum ab omni testimonio repellendus. 60

38 istas] aliquas Fi distinctiones et added Ly | distinctiones] diffinitiones Ww membra] membrum Ly 39 consentiens] consentientes Ly 40 peccat] peccet We 43 hereticali] heretici An Ly | talis] omitted An 44 quod] que An 46 ex quarto] ex^o An | 11...12] 21 et 72 Ly 47 consentiens] assentiens Ly | veritatem] omitted Bb 48 suo] omitted We Ly | pertinax:] in suo consensu added We 52 etiam] omitted Ly | proprie] pape An Ly 54 ore] omitted Ly 55 vel] ut added Ly 57 religionis] relationis Ly 58 ore...mente] et Fi 59 vel] omitted Ly | non:] omitted An 60 quam ille] omitted An | dissentit] dissentiret Ly condissentit An

Capitulum 30

Discipulus: Hec que dicta sunt de consentiente assertioni pape tantummodo ex hiis que dicta sunt prius de credentibus, et ex illis que tractata sunt libro quarto dependere videntur. Ideo transeas ad **consentientem** quod papa hereticam
 5 diffiniat pravitatem, qui, scilicet, requisitus a papa, consentit quod assertio que in rei veritate est hereticalis diffiniatur sollempniter tanquam catholica, et quod christianis omnibus iniungatur ut eam sicut catholicam teneant, sentiant, et acceptent.

10 **Magister:** Dixi prius quod quadrupliciter quis potest consentire. De quo ergo consentiente interrogas.

Discipulus: Licet istam distinctionem quadrimembram aliquo modo intelligam, tamen ad consentientem diffinitioni hereticali pape heretici ipsam
 15 nescio applicare. Ideo in primis declara quomodo contingit quadrupliciter diffinitioni hereticali pape heretici consentire.

Magister: Quod quadrupliciter consentire contingat diffinitioni hereticali pape heretici nonnulli declarant, dicentes quod ille consentit consensu
 20 negligentie diffinitioni predictae qui, sciens eam esse hereticalem, non resistit.

Discipulus: Quomodo potest ostendi quod non resistens ei consentit.

30.1] 34 Fi 2 consentiente] consentientibus Ly 3 et] *omitted* Bb | ex:] *omitted* Ly sunt] de *added* Bb 4 consentientem] **Kn:** consentientes An Fi We Ly assentientes Bb | papa] papam Bb An We Ly 5 requisitus] requisiti Ly | consentit] consentiunt Ly 6 catholica] Fi: catholicam Ww | et...7 catholicam] *omitted* An 7 christianis] illis Ly 8 acceptent] acceptant Ly 10 quis] *omitted* An 11 ergo] *omitted* An Fi | interrogas] *omitted* An niteris Ly 13 quadrimembram] quadrimembrem We 15 applicare] declarare An Ly 19 ille] *omitted* We 20 predictae] hereticali pape heretici We 22 ei] diffinitioni hereticali pape We

Magister: Hoc pluribus sanctorum patrum auctoritatibus videtur posse probari. Ait enim Innocentius papa, ut habetur dis. 83, c. *Error*: “Error, cui non resistitur, approbatur”. Ex quibus verbis sic arguitur. Error cui non resistitur, approbatur. Ergo diffinitio hereticalis pape cui non resistitur, approbatur. Qui autem ipsam approbat, consentit eidem. Ego qui non resistit, consentit. Item, ibidem dicit Innocentius: “Veritas, cum minime defensatur, opprimitur”. Ex quibus verbis infertur quod veritas contraria diffinitioni hereticali pape, cum minime defensatur, opprimitur. Qui autem opprimit veritatem catholicam, consentit contrarie heretice pravitati. Qui vero non resistit, non defendit. Ergo qui non resistit diffinitioni hereticali pape, consentit eidem. Item, ibidem subnectitur: “nec caret scrupulo societatis occulte, qui manifesto facinori desinit obviare”. Et eandem sententiam sub eisdem verbis asserit Eleuterius papa, ut habetur 2 q. 7, c. *Negligere*. Et Anasatasius ad Damasum papam, ut legitur 23 q. 3, c. *Qui potest*, sic ait: “Qui potest obviare et perturbare perversos, et non facit, nichil aliud est quam favere impietati eorum, nec caret scrupulo etc.”. Ex quibus verbis colligitur quod qui potest resistere diffinitioni hereticali pape et non resistit, consentit eidem.

Quod Augustinus, ut legitur 23 q. 3, c. *Ostendit*, videtur asserere, dicens: “qui desinit obviare, cum potest, perversis et non facit consentire videtur”. Ergo qui non resistit diffinitioni hereticali pape, consentit.

Item, Gregorius, ut habetur dis. 83, c. *Consentire*, ait: “Consentire videtur erranti, qui ad resecanda, que corrigi debet, non occurrit”. Ergo qui non resistit diffinitioni hereticali pape, consentit eidem. Quod intelligendum est quando quis scit diffinitionem pape esse hereticalem, et potest resistere, et non resistit.

Discipulus: Dic de consensu consilii.

30.25 dis...Error¹] col. 293 (c. 3). 29 ibidem...Innocentius] *ibid.*, col. 293 33 ibidem] *ibid.*, col. 294 36 2...Negligere] col. 501 | 23...37 potest¹] col. 898 41 23...Ostendit] col. 898 (c. 11, note 110) 44 dis...Consentire¹] col. 294

25 habetur] dicitur Ly 26 resistitur] non *added* An 29 minime] minima An Ly defensatur] diffensatur Bb 31 opprimit] opprimitur An 32 non:...33 resistit] *omitted* Bb 33 resistit] desistit An 34 subnectitur] subditur An Ly | desinit] desistit An Ly 35 Eleuterius] Heleuterius Bb An Fi 36 ad] *omitted* We 37 3] *omitted* An Fi | c] 3 *added* An Fi 38 aliud] ad Bb 39 hereticali] *omitted* Ly 41 Quod Augustinus] et idem Ly 42 perversis...videtur] consentit Ly | facit] faciat Bb An 44 habetur] legitur An Fi 45 resecanda] recusanda An Ly

50

Magister: Ille dicitur consentire consulendo qui suadet et inducit papam, vel hortatur, quod assertionem que est hereticalis sollempniter diffiniat et determinet esse tenendam.

55 **Discipulus:** Dic de consensu cooperationis.

Magister: Ille dicitur consentire cooperando diffinitioni hereticali pape qui assertionem pape hereticam, sollempniter diffiniendam, dictat, scribit, et rationibus aut auctoritatibus quod sit tenenda et sollempniter diffinienda probare molitur.

60

Discipulus: Ergo secundum ista quicumque scriberet talem diffinitionem consentiret cooperando eidem.

65 **Magister:** Si quis scribit talem diffinitionem hereticalem pape postquam extitit promulgata, non intelligitur consentire cooperando *actui* diffiniendi seu determinandi qui iam precessit. Ille autem qui scriberet eam ante actum diffiniendi, si intelligeret et adverteret quod assertio diffinienda fidei repugnaret, intelligeretur consentire cooperando. Si autem hoc non adverteret esset per ignorantiam excusatus.

70

Discipulus: Dic de consensu auctoritatis seu defensionis.

75 **Magister:** Consensus auctoritatis et consensus defensionis distingui videntur, sicut auctoritas et defensio distinguuntur. Auctoritas enim ad

51 consulendo] diffinitioni hereticali pape *added* We 52 hereticalis] hereticalem Bb An Fi 53 determinet] determinat Bb An Fi | tenendam] tenendum Ly 55 Dic] *omitted* Ly 58 hereticam] hereticalem An Ly | diffiniendam] We: diffiniendo Ww 66 extitit] esti! Bb existit Ly | actui] actu Bb An Fi actum Ly 67 qui...68 diffiniendi] *omitted* Fi | Ille] qui An Ly | qui] *omitted* An Ly 69 adverteret] averteret An Ly 70 excusatus] *omitted* Bb excommunicatus An

superiorem spectare videtur, defensio autem tam ad maiorem quam ad minorem potest pertinere. Nam et superior potest inferiorem defendere, et inferior potest defendere superiorem. Imo quamvis nullus habeat auctoritatem super seipsum, potest tamen seipsum quis defendere, iuxta illud Rom. 12: “nos vosmetipsos defendentes carissimi”. Et Act. 26 dixit Paulus: “cum sim defensurus me hodie”. 80
 Consensus igitur auctoritatis respectu diffinitionis papalis locum non videtur habere, cum papa nullius auctoritate vel mandato possit aliquid diffinire. Sed consensus defensionis potest habere locum respectu pape. Potest enim aliquis consentire diffinitioni hereticali *pape*, offerens se diffinitionem defensurum eandem. 85

Capitulum 31

Discipulus: Obmisso consensu defensionis quousque tractaverimus de defensoribus hereticorum, et obmisso consensu auctoritatis qui, ut videtur, respectu pape locum habere non potest, interrogabo te primo de consensu negligentie, an, scilicet, omnis talis consentiens peccet mortaliter. 5

Magister: Ista negligentia qua quis negligit resistere pape quando assertionem hereticalem diffinire sollempniter seu determinare conatur, et ideo intelligitur consentire, videtur esse quedam taciturnitas. Quamobrem videndum est an omnis taciturnitas in hoc casu sit peccatum mortale, et an pro consensu sit habenda. Circa quam sunt diverse sententiae. 10

Una est quod aliqua taciturnitas in hoc casu est peccatum mortale, et aliqua minime, quia aliqua est habenda pro consensu, et aliqua pro consensu minime est habenda. Taciturnitas enim illius qui reclamando posset predictam

79 Rom 12] Romans 12:19 80 Act 26] Acts 26:2

76 autem] *omitted* Ly 77 potest] poterit We 78 nullus] unus Ly | super] supra Ly 79 potest...seipsum] *omitted* Bb | 12] 2 Ly | nos] non We 80 26] **Kn:** 22 Bb An Fi We 12 Ly | dixit] dicitur An dixi Ly | Paulus] *omitted* Ly | sim] si Fi *omitted* Bb 82 aliquid] aliquis Fi | Sed] se An 84 pape] *omitted* Bb An Fi Ly

31.2 de] *omitted* Bb 3 defensoribus] defensionibus Ly | videtur] communiter habetur An 5 an...consentiens] si omnino talis per consensum Ly | talis] *omitted* An | peccet] peccat An Fi 8 determinare] determinate Bb An Fi 10 omnis] *omitted* An | an] **omnis taciturnitas in hoc casu** *added* We 13 minime] **non est peccatum mortale** We | consensu] sensu Bb 14 illius] huius An | predictam] hereticalem pape We

15 diffinitionem impedire esset peccatum mortale et pro consensu esset habenda.
 Unde, si papa requirente consilium cardinalium vel aliorum super aliqua
 assertione heretica diffinienda, unus posset reclamando impedire papam a
 diffinitione huius, quia forte esset tante opinionis et fame in populo vel tante
 20 potentie quod papa ipso reclamante talem diffinitionem minime attemptaret, si
 ille taceret, peccaret mortaliter, et eius taciturnitas esset pro consensu habenda.
 Si vero esset aliquis qui reclamando talem impedire non posset, tacendo non
 peccaret mortaliter, nec eius taciturnitas esset pro consensu habenda.

Huic sententie glossa Extra, *De presumptionibus*, c. *Nonne*, concordare
 videtur. Ait enim: “melius dicas quod ubi per prohibitionem meam possum
 25 prohibere, quod fit, et taceo: tunc taciturnitas pro consensu habetur... Si vero per
 prohibitionem meam non possum prohibere, quod fit: tunc non obest michi
 taciturnitas”. Et hanc eandem *distinctionem* ponit glossa dis. 27, c. *Diaconus*.
 Hoc etiam glossa 2 q. 7, c. *Plerique* insinuare videtur, distinguens tres casus in
 quibus taciturnitas minime nocet, dicens: “taciturnitas non obstat ei qui non
 30 potest probare. Item non nocet ei qui non potest impedire... vel etiam erubescit
 loqui... Item nec nocet ei, qui scit suum ius durare”. Et post sequitur: “alias
 semper obstat taciturnitas, ut Extra, *De hiis que fiunt a prelati sine consensu
 capituli*, c. 2, et 54 dis. *Si servus*”. Ex quibus patet quod si requisitus a papa
 35 super aliqua assertione hereticali diffinienda prohibere non potest, huiusmodi
 taciturnitas non nocet. Si vero potest prohibere, taciturnitas nocet et est habenda
 pro consensu.

Discipulus: Ista sententia probabilis michi videtur. Ideo ad intelligendam
 eam aliquantulum volo insistere. Quare, secundum istam sententiam, dicas quid

31.23 glossa...Nonne] Gloss, s.v. tacendo, col. 787 27 glossa...Diaconus] Gloss, s.v. tacuerit,
 col. 192 28 glossa...Plerique] Gloss, s.v. et tacent, cols. 693-4 31 Et...sequitur] *ibid.*, col. 694
 32 Extra...33 2] col. 502 (c. *Continebatur*) 33 54...servus] cols. 212-3

16 requirente] requirendo An Ly 18 huius] huiusmodi An Fi Ly 21 talem] tā Bb:
talem diffinitionem hereticalem pape We tamen An Fi eam Ly 23 Huic] h^c Bb
 Fi 24 quod] *omitted* Ww | ubi...meam] ubi prohibitionem mea Ww | possum] possunt
 An Fi 25 habetur] haberetur We 27 distinctionem] diffinitionem Bb An Fi Ly 28
 Hoc] habetur Bb | 7] *omitted* Bb 29 dicens] *omitted* Ly | obstat] nocet Bb An Fi
 Ly 31 nec] non An Fi Ly | durare] dubitare An Ly du^{re} Bb Fi 33 c 2] *continebatur*
 Ly | servus] pronus Bb An Fi 34 potest] diffinitionem *added* We 35 taciturnitas:]
 sibi *added* We 38 intelligendam] intelligendum An 39 eam] illam An

tenendum est de taciturnitate alicuius collegii, puta si papa requireret collegium super diffinitione huiusmodi, nunquid si taceret peccaret mortaliter et pro consentiente deberet haberi. 40

Magister: Respondetur quod si totum collegium posset prohibere diffinitionem huiusmodi, quia, scilicet, papa contra totum collegium talem assertionem hereticalem minime diffiniret, totum collegium tacendo peccaret mortaliter et pro consentiente deberet haberi. Si autem impedire non posset taciturnitas non noceret. 45

Discipulus: Si collegium potens prohibere tacendo peccat mortaliter, quis ergo primo de omnibus peccat. Non videtur quod primus peccet tacendo, quia ille prohibere non posset, et eadem ratione secundus requisitus non peccet, nec tertius, et sic videtur quod nullus tacendo peccat. Ergo nec totum collegium tacendo peccat. 50

55

Magister: Respondetur quod primus tacendo peccat.

Tum quia debet probabiliter suspicari *quod* si ipse diffinitioni inique *resisterit* alii etiam resistent eidem.

Tum quia ex quo *nescit* quod alii non concordabunt cum eodem, potest probabiliter dubitare an, ipse reclamando, una cum aliis possit diffinitionem hereticam impedire. In dubiis autem via certior est sequenda. Via autem certior est quod reclamet. Ergo tunc reclamare tenetur. 60

Tum quia tacendo alios scandalizat, prebens eis occasionem tacendi in causa fidei. Ergo tacendo peccat mortaliter.

59 Tum...62 tenetur] perhaps written in as an addition based on the Master's comment *infra* at "Respondetur quod licet solus etc."

40 collegium] cardinalium added We 45 quia...46 totum] omitted Ly 51 peccet] esset An non peccat Ly 52 non:] omitted Ly | peccet] Bb: peccat Ww 57 Tum] tamen Bb An Fi Ly | quod] quia Bb An Fi Ly 58 resisterit] resti¹ Fi resistit Bb An Ly 59 Tum] tamen An Fi Ly | nescit] nescit Bb An Fi Ly | eodem] eo Ly 60 dubitare] durare An | possit] posset Ly 61 est] tenenda sive added Ly | Via] viia (or una?) We | certior] tutior Ly

65 Et sicut primus tacendo peccat mortaliter, ita secundus, et tertius, et deinceps
 usque ad minorem partem collegii. Postquam autem maior pars collegii tacendo
 consentit, ille qui postea fuit requisitus, si **tacet**, cernens quod maior pars
 collegii tacendo consentit, et quod papa propter minorem partem suam
 70 diffinitionem hereticalem nequaquam dimittet, non peccat tacendo, ex quo per
 suam contradictionem impedire non posset.

Discipulus: Quomodo peccat primus tacendo ex quo solus diffinitionem
 hereticalem pape prohibere non posset.

75 **Magister:** Respondetur quod licet solus non posset prohibere, posset tamen
 cum aliis prohibere, et ideo, quia non constat sibi quod alii non resistent, peccat
 tacendo.

Discipulus: Quid si papa simul requirit omnes cardinales et non unum ante
 80 alium, quis peccat si omnes tacent.

Magister: Dicitur quod in hoc casu omnes peccant, tacendo, mortaliter, quia
 in hoc casu quilibet tenetur respondere ac si esset primus requisitus.

85 **Discipulus:** Dic aliam sententiam.

Magister: Alia sententia est quod requisitus a papa super aliqua assertionem
 hereticali diffinienda, si scit ipsam obviare doctrine ecclesie, et tacet, sive
 reclamando possit prohibere huiusmodi diffinitionem sive non, peccat

65 Et...mortaliter] *omitted* Ly 67 consentit] consenserit We | fuit] fuerit We | tacet]
Kn: *omitted* Ww 68 consentit] consenserit Ly | quod] *omitted* Ly 70 contradictionem]
 diffinitionem hereticalem *added* We | impedire] prohibere Ly 72 Discipulus...75
 Magister] et ideo Ly 73 posset] potest We 76 non:] *omitted* Ly 82 omnes] *omitted* Ly
 88 ipsam] papam Ly | sive] sine An etiam *added* Ly 89 reclamando] proclamando An
 | diffinitionem] hereticalem *added* We | non] possit prohibere *added* We

mortaliter, nisi ex contradictione sua periculum fidei vel fidelium absque omni 90
fidelium utilitate sequeretur.

Primum probatur. Quia ad exteriorem confessionem fidei quilibet est
astrictus quando requiritur, si ex omissione confessionis alii scandalizantur, quia
quilibet tenetur vitare scandalum fratris sui. Sed cardinalis, sive possit prohibere 95
diffinitionem hereticalem pape sive non possit, si tacet requisitus de veritate
fidei, proximos scandalizat, quia per eius taciturnitatem alii possunt presumere quod
heretice consentiat pravitati. Ergo sive reclamando possit impedire
diffinitionem hereticalem pape sive non, tenetur in hoc casu, ne infirmos et
simplices scandalizet, ad exteriorem confessionem catholice veritatis.

Secundum, scilicet quod si ex contradictione tali sequeretur periculum fidei 100
vel fidelium quia papa hereticus et complices sui ad exterminationem fidelium
vel ad magis divulgandum errorem cum multorum periculo inflamarentur,
tacens non peccaret mortaliter, probatur per illud Matth. 7: “Nolite dare sanctum
canibus”. Ex quibus verbis colligitur quod absque omni utilitate bonorum et
cum dampno eorum, et sine conversione et emendatione malorum, non est 105
impiis et infidelibus catholica veritas propalanda. Et ita in hoc casu tacere licet,
nec tacens consentit. Quemadmodum inter sarracenos existens fidelis, inter quos
non posset proficere, non intelligeretur eorum consentire erroribus licet contra
eos minime clamaret.

110

Discipulus: Dic quomodo secundum illam sententiam glosse que in
contrarium sonare videntur debent intelligi.

Magister: Dicitur quod glosse ille debent intelligi de negotiis in quibus
vertitur proprium commodum vel incommodum temporale ipsius taciturnitantis. 115
Ubi autem ex taciturnitate ipsius potest provenire diminutio honoris divini vel

103 Matth 7] Matthew 7:6

90 sua] tali quod Ly | absque...91 utilitate] omitted Bb Ly 94 sui] omitted We
98 non] possit added We | ne] omitted An 100 Secundum] secundo Bb An Fi Ly
101 exterminationem] exterminium We exteriorem An Ly | fidelium] persecutionem
added Ly 103 7] 12 Ly 105 dampno] dampnatione Bb An Fi | conversione]
diversione Bb | et] vel We 108 posset] possit Fi 109 clamaret] reclamaret We 114
glosse] omitted Ly 115 taciturnitantis] ta^{dis} Bb Fi: taciturnitatis An Ly tacentis We
116 potest] poterit We

dampnum spirituale proximorum, puta aversio a fide vel scandalum infirmorum, per reclamationem autem vel contradictionem ipsius, licet non posset prohibere vel impedire seu retrahere papam a sua intentione nefaria, potest tamen
 120 catholicos consolare et confirmare in fide, et ne crederent pape heretico preservare, reclamare tenetur. Et ideo taciturnitas eius per quam et divino honori subtrahitur, et utilitas proximorum necessaria impeditur, non est absque peccato mortali, quia ista taciturnitas tam amoris Dei quam proximi manifeste repugnat.

Capitulum 32

Discipulus: Quia non est verisimile quod papa requireret cardinales super aliqua assertionem hereticali quam diffinire seu determinare intenderet et eosdem sustineret *tacere* et non cogeret respondere, ideo transeo ad consensum consilii,
 5 de quo dic an omnes consulendo consentientes quod papa quamcunque heresim sollempniter diffiniat et determinet peccent mortaliter, et an sint fautores heretice pravitatis.

Magister: Ad hoc respondetur quod omnes consulentes huiusmodi peccant
 10 mortaliter, nec possunt per quamcunque ignorantiam excusari. Quod enim peccent mortaliter videtur aperte posse probari. Nam de consulente negari non potest quin sit aperte et expresse consentiens. Consentiens autem peccat mortaliter. Papa autem diffiniendo seu determinando assertionem que est heretica peccat mortaliter. Ergo consulens quod eam determinet mortaliter
 15 peccat.

117 fide vel] fidelis Fi 119 retrahere] trahere An | potest] posset Fi We Ly 120
 consolare] consolidare We consolari Ly | crederent] crede¹ An Fi 121 et] *omitted* An
 Ly | divino honori] divinus honor Ly 122 subtrahitur] detrahitur We | necessaria]
 necessario Ly 123 quam] amoris *added* We | proximi] fidei Ly
 32.2 est] *omitted* Bb 3 eosdem sustineret] eos sustinet An 4 tacere] *omitted* Bb An Fi
 Ly | respondere] et *added* Bb An Fi Ly 6 peccent] peccet Bb Fi We peccat
 An | an] alii Fi alii *added* An 9 consulentes] consentientes An Fi Ly
 10 nec] non Fi | possunt] possent Ly | enim] vero An Ly 11 posse] *omitted* We 12
 aperte] et manifeste *added* An | consentiens] *omitted* Bb Fi | autem] peccanti
 mortaliter *added* We 13 mortaliter] *omitted* Ly seu] *omitted* Bb 14 eam] ipsam
 An eandem We

Discipulus: Quamvis michi videatur probabile quod consentientes consulendo diffinitioni hereticali pape, si non possint per ignorantiam excusari, peccant mortaliter, videtur tamen quod ignorans assertionem pape esse hereticam per ignorantiam valeat excusari, saltem a peccato mortali. Nam si consulens pape quod assertionem hereticalem diffiniat peccat mortaliter, peccatum suum est consimile peccato pape. Peccatum autem pape est peccatum heresis. Ergo peccatum consulentis est peccatum heresis. Sed hoc non videtur, quia ignorans non eo ipso est hereticus quod ignorans. Ergo cum iste sit tantum ignorans, non videtur quod sit hereticus reputandus.

Magister: Ad hoc respondetur quod iste consulens ultra ignorantiam addit pertinaciam: velle, scilicet, pertinaciter adherere assertioni hereticali. Et ideo, sicut papa diffiniens est pertinax et ideo peccat mortaliter, ita consiliarius eius participans secum in crimine est pertinax, et ideo nullo modo potest per ignorantiam excusari a peccato mortali.

Discipulus: Si non credit se in aliquo obviare catholice veritati, quare non potest per ignorantiam excusari, quemadmodum ille qui opinatur assertionem hereticalem excusatur quia non credit se in aliquo obviare catholice veritati.

Magister: Ideo iste non excusatur per quamcunque ignorantiam, quia ad actum tam sollempnem sicut debet esse papalis diffinitio nullus debet procedere, nec aliquis consulere debet ut fiat, nisi sit certus certitudine sufficienti quod talis diffinitio est consona veritati. Opinari tamen potest quis absque tali certitudine, et ideo unus peccat mortaliter et alius minime.

Discipulus: Nunquid talis consiliarius pape heretici est fautor heretice pravitatis.

32.28 velle...hereticali] Bb records this as a textually distinct explanatory phrase.

17 videatur] videtur Ly 19 peccant] peccent Ly 20 hereticam] hereticalem We excusari] excusare An Fi 21 consulens] consultō Bb 24 non...ignorans] omitted Fi eo] ex Ly | tantum] talis Ly 27 Ad hoc] adhuc Ly | hoc] hec An | respondetur] requiritur Ly | addit] addat Ly 30 secum] sic An Fi Ly 31 a] de Ly 37 quia] omitted Ly 38 actum] causam Ly | diffinitio] quia added Ly 41 alius minime] non alius We

45

Magister: Respondetur quod talis consiliarius est aperte fautor heretice pravitatis, quod probatur sic. Sicut consiliarius magis expresse *consentit* quam ille qui tacet licet prohibere possit illud quod fit, ita consiliarius magis expresse favet quam ille qui solummodo tacet, quamvis prohibere possit id quod fit. *Sed*

50 qui tacet cum prohibere potest censetur fautor. Ergo multo magis consiliarius censendus est fautor. Quare consiliarius pape in diffinitione hereticali fautor pravitatis heretice est censendus. Hic sunt duo probanda. Quorum primum est quod magis favet consiliarius quam qui tacet quamvis prohibere possit. Secundum est quod qui tacet cum prohibere potest, favet.

55 Primum probatur quia magis favet committens quam omittens, cum favere malo magis videatur peccatum commissionis quam omissionis. Sed qui tacet quamvis prohibere possit magis videtur habere peccatum omissionis. Consulens autem peccatum commissionis committit. Ergo magis directe et magis proprie favet consiliarius pape heretici tali diffinitioni quam tacens.

60 Secundum, scilicet quod qui tacet cum prohibere potest, favet, et ideo tacens qui potest prohibere reclamando vel contradicendo tali diffinitioni est fautor pravitatis heretice, multipliciter videtur posse probare. Primo quidem per illud Anastasii ad Damasum papam, quod allegatum est supra c. 30, cum dicitur: “qui potest obviare et perturbare perversos, et non facit, nichil aliud est quam favere

65 impietati eorum”. Et eandem sententiam fere sub eisdem verbis ponit Innocentius papa ut legitur dis. 83, c. *Error*, et Johannes 8us ut legitur dis. 86, c. *Facientis*, et Eleutherius papa, ut habetur 2 q. 7, c. *Negligere*. Ex quibus verbis colligitur evidenter quod qui potest obviare diffinitioni hereticali pape et non obviat, favet heretice pravitati.

63 Anastasii...30] col. 898 66 dis¹...Error] col. 293 | dis²...67 Facientis] col. 298 67 2... Negligere] col. 501

46 Respondetur] tenetur Ly 47 Sicut] *omitted* Ly | consentit] consensit Bb An Fi Ly
 48 illud...53 possit] *omitted* An | ita...49 Sed] *omitted* Bb Fi Ly
 53 quam] ille *added* Ly 56 malo] *omitted* An Ly | quam omissionis] *omitted* Bb
 59 tali] in We | diffinitioni] diffiniendo assertionem hereticalem We 62 illud Anastasii] Anastasium Ly 63 est] *omitted* Bb | dicitur] dicit We 64 et] *omitted* We 65 eorum] videtur *added* Ly 66 legitur] habetur 2 q. 7 c. *Negligere* Ex quibus verbis colligitur legitur An Fi | 8us] *gap* An 67 Facientis] faventis Bb An Fi faciem Ly 68 evidenter] *omitted* We

Discipulus: Verba predicta “qui potest obviare etc. ” debent intelligi de prelatiis. Unde dicit glossa 2 q. 7 c. *Negligere* quod illud capitulum quod continet eandem sententiam cum verbis predictis debet intelligi de prelatiis, “ut 23 q. 4 *Duo ista nomina* et q. ultima, *Preterea*”. Et ideo qui esset prelatus pape et non resisteret diffinitioni hereticali eius si posset, faveret impietati eius. 75
Cardinales autem requisiti super diffinitioni hereticali quam papa intenderet facere, sive taceant cum possint resistere sive non taceant, non sunt prelati pape. Quare predicta de ipsis non debent intelligi.

Magister: Quod verba predicta intelligi debeant de tacentibus sive 80
negligentibus obviare diffinitioni hereticali pape glossa ubi prius aperte insinuare videtur.

Tum quia dicit “vel intellige”, scilicet c. illud *Negligere cum possis perturbare*, “de atrocibus ut tunc quilibet teneatur”, scilicet perturbare perversos. Sed diffinire hereticam pravitatem est inter atrocissimas perversitates 85
merito computandum. Ergo tali diffinitioni quilibet qui potest obviare tenetur. Et si non facit, favet.

Tum quia glossa ibidem subdit: “vel dic quod quilibet tenetur prohibere proximum a peccato committendo 22 q. 5 *Hoc videtur. Secus in commisso*”. Si ergo papa intendit aliquid contra fidem catholicam diffinire, quilibet qui potest 90
eum prohibere tenetur, et si non prohibet sibi favere vincitur.

Quod autem dicitur de glossa que dicit quod illud capitulum *Negligere* de prelatiis debet intelligi, respondetur quod glossa hoc dicit solummodo recitando. Unde dicit **quod** hec verba alii intelligunt de prelatiis.

72 glossa...Negligere] Gloss, s.v. negligere cum possis, col. 709 73 ut...74 Preterea] Gloss, s.v. deturbare, col. 709 74 23...nomina] cols. 915-6 | q²...Preterea] cols. 955-6 (23 q. 8 c. 12)

88 glossa...subdit] *ibid.*, s.v. deturbare, col. 709 89 22...videtur] cols. 884-5

71 qui] que Ly | potest] We: possunt Ww | etc...debent] et c. *Negligere* dicunt Ly debent] dicuntur An 72 prelatiis] prelato Ly | dicit] *omitted* We 74 et] *omitted* An 75 diffinitioni] pape *added* An 76 intenderet] intendebat An Ly 78 Quare] verba *added* We 80 Quod] que An Fi 81 prius] *omitted* We 83 c] *omitted* Ly | possis] possit An 84 atrocibus] et *added* Ly | tunc] *omitted* Ww | quilibet] quisque Ly scilicet] qui *added* An 86 tali diffinitioni] diffinitioni hereticali pape We 89 Si] sic An 90 aliquid] *omitted* Ly 91 non] *omitted* An Fi Ly | sibi] qui An Fi 92 dicit] dicit An 93 quod] quia Fi | recitando] recipiendo Bb 94 quod] **Kn:** *omitted* Ww

95

Discipulus: Nunquid istorum opinio quam hic recitat glossa potest salvari secundum predicta.

Magister: Respondetur quod verificari potest iuxta diffinitionem quam ponit
 100 glossa 23 q. 4, c. 1, ubi dicit sic: "aliter enim debent prelati corrigere delinquentes, et alio modo socii. Prelatus corrigit increpando et verberando, eadem questione c. *Forte*. Socius vero admonendo et reprobando factum eius, ut supra eadem questione c. *Ecce*. Similiter infra eadem questione c. *Duo* et 24 q. 3 c. *Tam sacerdotes*". Ex quibus verbis patet quod duplex est correctio, una que
 105 spectat ad prelatos, alia que spectat ad socios et inferiores. Et sicut est duplex correctio, ita est duplex obviatio et duplex perturbatio perversorum, quia omnis correctio quandam obviatorem et perturbationem annexam habere videtur. Qui enim corrigit alium, manifestum *est quod* obviat aliquo modo *correcto*. *Qui etiam* corrigit alium ipsum aliquo modo perturbat, quia vel correctus corrigitur a
 110 peccato et perturbatur de peccato commisso vel voluntate committendi, *vel se* non *corrigit et* tunc perturbatur de reprehensione corrigentis seu corripientis.

100 glossa...1] Gloss, s.v. pro gradu, col. 1296 **102** eadem...Forte] col. 902 **103** supra...Ecce] cols. 899-900 | infra...Duo] cols. 915-6 | 24...104 sacerdotes] col. 994 **107** Qui...111 corripientis] This passage of the autograph proved difficult to decipher (e.g. both the first and second editions maintained "corrigitur seu corripientis" at the end (and the second editor(s) wondered about this in another context). The earlier "de eo quod errat" seemed but an alternative rendering of "a peccato", while some elements of the autograph clearly appeared beyond recovery to the faithful first editor(s). Even Vc subsequently "corrected" We. Our critical text follows second edition readings here with minor adaptations.

99 diffinitionem] distinctionem We **100** aliter enim] alio modo Ww **101** et] *omitted* Ww | et] *omitted* Ww | verberando] ut infra *added* Ww **102** eadem] 2 Bb An Fi c. Ly | questione] 1 *added* An | Forte...103 c.] *omitted* Bb An Fi Ly **103** supra] infra We | Similiter] simile Fi We | infra] 2 An Ly | eadem] *omitted* Bb An Fi Ly | Duo] domino duo An Bb Fi We dominus deus Ly | et...104 sacerdotes] *omitted* Ly **106** correctio] correptio We **107** correctio] correptio We **108** est quod] qui Bb An Fi Ly | quod] qui An Fi Ly | obviat] et *added* Bb Ly | modo...109 modo] *omitted* Bb | correcto...109 etiam] *omitted* An Fi Ly **109** corrigit] corrigitur An Fi Ly | alium...modo] dō quod An Fi *omitted* Ly | perturbat quia] perturbatur qui Ly | vel] correptus sive *added* We | corrigitur] cessat We de eo quod(quo Ly) errat *added* Bb An Fi Ly **110** vel se] si Bb An Fi Ly **111** corrigit et] corrigitur Bb An Fi Ly

Si igitur illa opinio quam recitat glossa intelligat capitulum de obviatione et perturbatione perversorum que spectat ad prelatos, sic potest verificari, non de alia. Requisiti autem a papa volente aliquid contra fidem catholicam diffinire seu determinare non debent obviare tanquam prelati nisi possent aperte probare quod papa in sua intentione perversa esset pertinax, sed debent obviare tamquam veri et sinceri fidei zelatores, papam scilicet consiliis, persuasionibus, et reprobationibus heresis quam intendit a peccato quod proponit convertendo, id est a diffinitione heretica retrahendo, etiam si oportet cum perturbatione et indignatione pape.

Discipulus: Secundum ista si papa publice requireret cardinales vel alios super assertione hereticali quam diffinire sollempniter seu determinare intenderet, ipsi publice deberent *papam* reprehendere et corripere de intentione sua perversa, quod tamen auctoritate Innocentii tertii que ponitur Extra, *De hereticis*, c. *Cum ex iniuncto*, repugnare videtur. Ait enim: “nec quisquam sue presumptionis audaciam illo defendat exemplo, quod asina legitur reprehendisse prophetam, vel quod dominus ait: ‘quis ex vobis arguet me de peccato?’...cum aliud sit fratrem in se peccantem occulte corripere, quod quisque tenetur efficere secundum regulam evangelicam (in quo casu sane potest intelligi, quod Balaam fuit correptus ab asina), et aliud est fratrem suum delinquentem reprehendere manifeste, quod utique nulli licet secundum evangelicam veritatem: ‘nam qui etiam dicit fratri suo, fatue, reus erit gehenne ignis’”. Ex quibus verbis colligitur quod nulli subdito licet manifeste et publice corripere vel reprehendere superiorem suum prelatum, licet in occulto licite possit eundem corripere. Quare

112 capitulum] i.e. 2 q. 7 c. *Negligere* 125 Extra...126 iniuncto] col. 786 127 asina...128 prophetam] Numbers 22:28-30 128 dominus ait] John 8:46 132 secundum...veritatem] Matthew 5:22

115 possent] possint We 118 et] *omitted* An | reprobationibus] probationibus Bb heresis] heresim An Fi | intendit] *omitted* Bb | convertendo] convertere Bb An Fi We 119 id est] et An Ly | heretica] hereticali We 122 publice] deberent *added* Bb (cf. *infra* in text) 123 diffinire] diffinit Ly 124 intenderet] intendit Ly | papam] *omitted* Bb An Fi Ly 126 ex] in We 131 aliud] alio Bb An Fi | fratrem suum] *omitted* Ly | reprehendere] corripere Bb An Fi We Ly 133 erit] est Ly | verbis] *omitted* Bb An Fi 134 corripere] corrigere Fi 135 suum] et *added* We | eundem] eum Ly erudire An | Quare...137 sollempniter] vel reprehendere Bb

cardinales et alii publice requisiti a papa volente assertionem hereticalem sollempniter diffinire non debent ei publice contraire nec corripere manifeste.

Hiis etiam glossa super verbo ‘quod quisque tenetur’ concordare videtur, cum dicit: “ad correctionem quilibet tenetur sicut hic dicit, et hoc intellige de
 140 occulta correctione sive reprehensione, arg. 23 q. 5, c. *Non putes*, ut hic dicit, sed manifeste corripere pertinet ad prelatos, vel ad illos, qui habent aliquam potestatem in aliquos, 23 q. 4, c. *Duo ista* et c. *Forte*. Pater enim filium potest corripere, et prelatos subditum et occulte et manifeste. Unde Apostolus: ‘argue, obsecra, increpa’, ut 45 dis. c. 3, et 8 q. 1, c. *Quid autem*, sed filius non potest
 145 publice reprehendere seu corripere patrem, nec subditus prelatum, ut hic sequitur in litera, et 21 dis., c. *Nolite*. Erubescit enim lex filios castigaturos parentes in Autenticis, *De nuptiis*, sed quod sancitum at. coll. 4, versus finem per unam column. Hec est canonica correctio secundum evangelicam veritatem, ut occulta ad omnes, manifesta ad prelatos, vel alios aliquam potestatem
 150 habentes pertineat”. Ex quibus videtur quod papa a nullo debet manifeste et publice corripere seu reprehendi.

Magister: Ad ista respondetur dupliciter. Uno modo quod Innocentius et glossa loquuntur de reprehensione seu correctione coactiva vel punitiva. Ista
 155 enim solummodo pertinet ad prelatos vel ad alios potestatem habentes. Non autem loquuntur de quacunque manifesta et publica correctione seu reprehensione. Constat enim quod qui aliquem in iudicio accusat de crimine, vel etiam in iudicio de crimine denunciat, ipsum aliquo modo manifeste et publice reprehendit, sibi crimen publice imponendo et de eo iustitiam fieri postulando,

138 glossa...tenetur] Gloss, s.v. quod quisque tenentur, col. 1679 140 23...putes] col. 940
 142 23...ista] cols. 915-6 | c Forte] col. 902 143 Unde Apostolus] 2 Timothy 4:2 144 45...3]
 cols. 160-1 | 8...autem] col. 597 146 21...Nolite] cols. 70-1

136 et] vel We 137 debent] debet An | ei] sibi An Fi We Vc | nec] eum added We V
 138 quod...tenetur] quicunque Bb An Fi Ly quisque We 139 ad] hanc added Ww |
 correctionem] correptionem We | sicut hic] secundum quod Ww 140 ut...dicit]
 omitted Ww 141 corripere] corri Bb | illos] eos Ww 142 4] omitted An Fi Ly 144
 increpa] michi crepa Bb | ut] et Ww | 3] 1 Ww | 3...8] 18 Ly | Quid] qui An Fi Ly
 145 hic] We: hoc Ww 147 sed...4] si vero expectet Ww 148 per...column] omitted
 Ww | column] et added Ww 149 ut] ait Ly | vel] ad added Ww 155 ad:] omitted Ly
 157 qui] quem Bb 158 modo] ipsum added Ly

et ita reprehendit eum et corripit. Manifestum autem est quod accusatio et 160
denunciatio in iudicio ad alios spectat quam ad prelatos eorum qui corripiuntur
et reprehenduntur, et ita aliqua correctio et reprehensio manifesta et publica
spectat ad alios quam ad prelatos. Sed correctio et reprehensio coactiva pertinet
solummodo ad prelatos vel ad alios in alios potestatem habentes, et ideo 165
quamvis cardinales vel alii requisiti a papa super aliqua assertione heretica
diffinienda, antequam constiterit quod papa in suo proposito est pertinax, ipsum
non debeant reprehendere seu corripere coactive vel aliquialiter puniendo.
Debent tamen de necessitate salutis assertionem suam hereticam reprobare, et
ipsi efficaciter suadere ne aliquo modo talem assertionem hereticam diffinire 170
presumat.

Aliter respondetur, quod predictae responsioni non obviat, quod Innocentius
et glossa loquuntur in aliis criminibus quam in crimine heretice pravitatis, quia
subditi prelatum suum, nisi eum voluerunt in iudicio accusare vel rite
denuntiare, de alio crimine quam de crimine heresis reprehendere seu corripere
manifeste non debent, quamvis possunt eum reprehendere in occulto. De 175
crimine autem heresis possunt et debent prelatum suum reprehendere et
corripere manifeste etiam extra iudicium, si crimen eius publicum et manifestum
extiterit. Quod patet per exemplum de beato Paulo qui beatum Petrum publice
reprehendit (supra libro 5, c. 2 probatum existit). Quod etiam expresse Clemens,
ut legitur 2 q. 7, c. *Sacerdotes*, asserere videtur aperte cum dicit: “Sacerdotes et 180
reliqui ministri ecclesie omnesque plebes episcopos suos diligere debent, et
eorum preceptis obedire, etiam si aliter (quod absit) agant, nisi in fide
erraverint”. Cui Eusebius papa eisdem causa et questione, c. *Oves* concordare
videtur cum dicit: “Oves, que suo pastori commisse sunt, eum nec reprehendere
(nisi a fide exorbitaverit) nec ullatenus accusare possunt”. Ex quibus verbis 185

179 supra...existit] probable late gloss 180 2...Sacerdotes¹] col. 484 183 eisdem...Oves] col. 485

160 corripit] corrigit Bb | quod] annuntiatio added Ly 167 debeant] debent We |
aliquialiter] ipsum added We 168 Debent] deberent Bb | hereticam] hereticalem An
We Ly 171 quod:] quia Ly 173 nisi] ubi Ly | voluerunt] voluerint Bb 174 seu...175
reprehendere] omitted Bb 175 possunt] possint Fi We | reprehendere] et corripere
added We 176 possunt] possint Bb 177 publicum] publicam Fi 178 patet] omitted
Fi 179 supra] sicut An Ly | existit] extitit Ly 180 ut] vel An 181 reliqui] alii Ly
182 si] ipsi added Ww | agant] quam debeant added Bb An Fi Ly
183 eisdem] ut eisdem We | Oves] habetur added We 185 exorbitaverit] exorbit Ly

colligitur manifeste quod si papa a fide erraverit, licet cardinalibus et aliis ipsum corripere et reprehendere manifeste, et ita verba Innocentie et glosse superius allegata non debent intelligi cum prelati crimine pravitatis heretice sunt infecti.

190 **Discipulus:** Prosecuti sumus unam probationem qua ostenditur quod tacens qui potest prohibere diffinitionem hereticalem pape est fautor heretice pravitatis. Ideo alias allegationes, si tibi occurrunt, adducas.

195 **Magister:** Hoc etiam probatur sic. Non minus peccat nec minus est fautor pravitatis heretice ille qui tacet cum potest prohibere diffinitionem hereticalem pape, quam ille est fautor iniectionis manuum violente in clericum qui talem violentiam prohibere potest et non facit. Sed qui potest prohibere violentiam talem et non prohibet est fautor iniectionis eiusdem, et eandem penam incurrit cum illo. Ergo qui tacet cum potest prohibere contradicendo, reclamando, vel
200 reprobando diffinitionem hereticalem pape est fautor heretice pravitatis, quia est fautor hereticalis diffinitionis seu determinationis pape. Maior, licet evidens, videatur tamen **probari** sic. Non minus tenentur requisiti a papa super diffinitione hereticali facienda defendere catholicam veritatem quam quicumque teneantur clericos defendere, imo multo ferventius et efficacius ac animosius
205 defendenda est veritas orthodoxa quam quicumque clericus vel prelatus. Ergo non minus **peccat** ille qui tacendo non defendit fidem quam ille qui clericum non defendit. Minor probatur auctoritate Innocentii tertii qui, ut habetur Extra, *De sententia excommunicationis*, c. *Quante*, ait: “Ne autem solos violentie huius auctores aliquorum presumptio existimet puniendos, facientes et consentientes

207 Extra...208 Quante] col. 909

187 corripere] corrigere et arguere Ly 188 crimine] crimen Fi | sunt] omitted Fi
190 qua] que We | ostenditur] patet Ly | tacens] tangens Bb 191 qui] quando Ly
192 Ideo] nunc Ly | occurrunt] occurrit Fi 194 Hoc...sic] omitted Ly 196 violente]
vo^{le} An | in clericum] omitted Ly 198 eiusdem] eius An Fi omitted
Ly 199 reclamando] omitted Bb 200 reprobando] reprehendendo Bb
201 determinationis] declarationis Ly 202 probari] **Kn:** probar An We probatur Bb Fi
Ly | a papa] omitted Ly | super] aliqua added We 204 defendere] defensare We |
ferventius] frequentius An fortius Ly | ac] aut An Ly 206 peccat] peccant Bb An Fi
Ly | ille:] illi An Ly | defendit] defendunt An Ly 208 Ne] non Ww | huius] omitted
We 209 puniendos] sed added Bb An Fi We et added Ly | facientes] faventes Ly

pari pena plectendos catholica condempnat auctoritas eos delinquentibus favere interpretans, qui, cum possint manifesto facinore desinunt obviare”.

Discipulus: Glossa ibidem dicit quod hoc debet intelligi de prelati.

Magister: Alii dicunt, sicut glossa recitat ibi, quod de omnibus debet intelligi. Sed quicquid sit de hoc, argumentum stare videtur. Nam nullus prelati magis obligatur defendere clericum, presertim sibi non subditum, quam quilibet christianus teneatur defendere fidem suam cum potest. Si ergo prelati qui clericum non defendit interpretatur fautor violentie talis, multo magis qui non defendit fidem cum potest contra diffinitionem hereticalem pape interpretandus est fautor diffinitionis huiusmodi.

Discipulus: Si omnes rationes que in scripturis possunt fundari auctenticis induceres ad probandum quod talis tacens est fautor talis diffinitionis, et prolixo tractares, opus nimis prolixum efficeres. Ideo absque formatione rationum aliquas auctoritates ex quibus sumi valeant argumenta ad conclusionem pefatam allega.

Magister: Ad hoc valere videtur auctoritas Johannis 8ⁱⁱ qui, ut habetur dis. 86, c. *Facientis*, ait: “Facientis proculdubio culpam habet, qui quod potest corrigere negligit emendare”.

213 Glossa...dicit] Gloss to *Quante*, s.v. interpretans, col. 1919 215 sicut...ibi] *ibid.* 229 dis...
230 Facientis^l] col. 298

211 possint] possit An 213 ibidem dicit] intendit Ly | intelligi] inte Fi 215 sicut] sic
Ly | omnibus] pluribus An Fi 216 nullus] vi₉ un₉ Fi 217 non] *omitted* Ly
218 teneatur] tenetur Ly | cum] qui An 220 fidem] suam *added* An Ly
223 scripturis] scriptura An | auctenticis] auctoritates An Fi 224 induceres] *omitted* We
| talis tacens] **tacens cum potest prohibere reclamando, contradicendo,
reprobando vel quovis alio modo papam ne hereticam diffiniat seu determinat
pravitatem impediendo** We Vc* Ba | talis diffinitionis] **heretice pravitatis in
debitam formam reduceres** We Vc* Ba | 229 Johannis 8ii] Hieronymi Ly 230 86]
Ly: 83 Ww | quod] cum Ly 231 corrigere] corrigit Fi | emendare] obviare Bb An Fi

Item, dis. 83 § 1 sic legitur: “mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cum possit, non excludit”.

235 Item, Innocentius, ut allegatum est supra, dis. 83, c. *Error*, ait: “Error, cui non resistitur, approbatur, et veritas, cum minime defensatur, opprimitur”.

Item, Ambrosius, ut habetur dis. 86, c. *Pasce*, ait: “Quisquis enim pascendo hominem servare poteris, si non paveris, occidisti”.

Item, Leo papa, ut habetur Extra, *De hereticis*, c. 3, ait: “qui alios, cum potest, ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat”.

240 Item, Johannes 8us, ut habetur 23 q. 8, c. *Preterea*, ait: “qui crimina, que potest emendare, non corrigit, ipse committit”.

Item, Alexander tertius, ut habetur Extra, *De homicidio voluntario vel casuali*, c. *Sicut dignum*, ait: “qui potuit hominem liberare a morte, et non liberavit, eum occidit”.

245 Ex quibus aliisque auctoritatibus quam plurimis consimilibus argumenta sumuntur ad probandum quod quicumque reclamando, contradicendo, reprobando assertionem hereticam pape, vel quocunque alio modo eum possunt retrahere ne diffiniat hereticam pravitatem, si tacent, sunt fautores heretice pravitatis.

250

Discipulus: Quamvis una ratione apparenti nisus sis probare quod consentiens pape consulendo quod hereticam diffiniat pravitatem est fautor pravitatis eiusdem, adhuc tamen eandem conclusionem auctoritatibus, vel si malueris rationibus, nitare ostendere. Et quia idem michi videtur iudicium de
255 consulente non tacite sed expresse et de cooperante diffinitioni hereticali pape quantum ad hoc quod si unus est fautor heretice pravitatis et alius, ideo cum uterque expresse consentiat, sufficit michi quod probes consentientem tali

²³² dis...sic] col. 293 ²³⁴ allegatum...supra] 1 Dial. 7.30 | dis...Error¹] col. 293 ²³⁶ dis...
Pasce] col. 302 ²³⁸ Extra...3] col. 778 ²⁴⁰ 23...Preterea] col. 956 ²⁴² Extra...243 dignum]
col. 795

²³² § 1] omitted Ly | enim] omitted Ww ²³⁴ Error:] omitted Bb ²³⁵ defensatur]
defenditur Ly ²³⁶ enim] omitted Ww ²³⁷ paveris] pavisti Bb Fi We | occidisti] odisti
We ²³⁸ 3] 2 Bb Fi We ²⁴⁰ Johannes 8us] gap An | qui] cum Ly ²⁴² voluntario...243
casuali] omitted Ww ²⁴⁵ plurimis] pluribus An Fi ²⁴⁶ quicumque] ubicunque Fi ²⁴⁸
retrahere] nec added Fi ²⁵⁴ nitare] nitaris Fi We ²⁵⁵ de] omitted Ly ²⁵⁷ tali]
omitted We

diffinitioni hereticali esse fauorem diffinitionis eiusdem, et hoc vel rationibus vel auctoritatibus, ut tibi placuerit.

260

Magister: Sunt nonnulli dicentes quod quia raro et pauci hactenus extiterunt summi pontifices qui diffinitiones seu determinationes hereticales sollempniter ediderint, pauca vel nulle auctoritates poterunt reperiri que de huiusmodi diffinitionibus pape hereticalibus et consentientibus eis loquuntur expresse, multe tamen inveniuntur *que*, quamvis de eis non nominatim, tamen in genere faciunt mentionem. Et ideo videtur eis quod in hac materia magis rationibus demonstrativis patrum auctoritatibus communiter quam nudis auctoritatibus oportet conclusionem propositam comprobare.

265

Discipulus: Placet quod rationes adducas, sed an sint demonstrative vel sophisticæ post hoc opus tecum inquiram.

270

Magister: Una ratione ad probandum quod omnes consentientes *sive consulendo* sive cooperando diffinitioni hereticali pape sunt fautores hereticæ pravitatis sis contentus ad presens. Est autem hec ratio. Qui communicat alicui in crimine pravitatis hereticæ est fautor pravitatis eiusdem, quia communicans alicui in crimine favorem eidem quantum ad idem crimen impendit. Sed consentiens diffinitioni hereticali pape sive consulendo sive cooperando communicat eidem in crimine diffinitionis hereticalis. Ergo est fautor pravitatis eius. Maior videtur manifesta, cum eadem pena plectantur criminosus et

275

280

270 an...271 sophisticæ] seemingly composed prior to the options enumerated in 1 Dial. 1.3

258 hereticali] pape *added* We 261 pauci] extititum *added* Bb An Fi Ly
 extiterunt] *omitted* An Ly 262 summi pontifices] summum pontificem An Ly
 263 ediderint] ediderit An Fi Ly ediderunt We | pauca] pauci An | de] ad Bb
 huiusmodi] huius Ly 264 loquuntur] loquantur Ly 265 multe] multi Bb An Fi We |
 que] qui Bb An Fi Ly | non] loquantur *added* Ly 267 demonstrativis] ex *added* Ly |
 communiter] deductis Ly 268 oportet] oporteat Ly 271 tecum] totum An Ly 273 sive
 consulendo] *omitted* Bb An Fi Ly 274 cooperando] cooperantes Ly | pape] *omitted* Ly
 276 pravitatis...277 crimine] *omitted* Fi 278 sive] sine An 280 eius] eiusdem Fi We
 plectantur] plectatur An Fi Ly

communicans ei in crimine (Extra, *De sententia excommunicationis*, c. *Nuper*, et c. *Si concubine*).

Minor aperte probatur auctoritate beati Augustini qui, ut habetur 23 q. 4, c. *A malis*, ait: “duobus modis non te maculat malus: si ei non consentias, et si redarguas. Hoc est non communicare, non consentire: communicare quippe, quando facto eius consortium voluntatis vel approbationis adiungitur. Neque ergo consentientes sitis malis, ut approbetis; neque negligentes, ut non arguatis”. Ex quibus verbis clare colligitur quod consentiens criminoso facto alicuius approbando vel volendo, et per consequens consulendo vel cooperando, communicat eidem, et ita consentiens diffinitioni hereticali pape communicat eidem in crimine heretice pravitatis. Et hanc *etiam* minorem aperte insinuat beatus Augustinus *in epistola* contra Donatistas, et ponitur causa et questione predictis, c. *Si quis a catholica*, qui ait: “communio malorum non maculat aliquem participatione sacramentorum, sed consensione factorum”. Ex quibus verbis patet quod qui consentit factis malorum in crimine communicat eis.

Capitulum 33

Discipulus: Post predicta, dic qua pena consentientes diffinitioni hereticali pape sunt plectendi, et an debeant heretici iudicari.

5 **Magister:** Dicitur quod pena hereticorum sunt plectendi. Nam consentientes et facientes pari pena sunt plectendi. Sed papa determinans et diffiniens sollempniter assertionem hereticalem est hereticus et pena hereticorum plectendus. Ergo consentientes diffinitioni sue hereticali pena hereticorum sunt plectendi.

281 Extra...Nuper] col. 900 282 c...concubine] col. 912 283 23...284 malis] col. 901
293 c...catholica] col. 901

282 Si concubine] super Ly 284 si] omitted Ly 289 volendo] nolendo Bb 291 Et] omitted We | hanc] Bb Ly: hunc An Fi We | etiam] et Bb An Fi omitted Ly 292 beatus] omitted We | in epistola] omitted Bb An Fi Ly 293 a] omitted Ly | communio] oñ Bb An Fi 294 sacramentorum] Fb Bb We: sacrarum An Fi sacrorum Ly

33.3 iudicari] iudicandi An 7 pena] regula An Fi

Maiores sanctorum patrum auctoritatibus evidenter asseritur. Ait enim Lucius papa, ut habetur 17 q. 4, c. *Omnes*: “non solum qui faciunt rei iudicantur, sed etiam qui facientibus consentiunt. Par enim pena agentes et consentientes comprehendit”. 10

Item, Nicholaus papa, ut legitur 2 q. 1, c. *Notum*, ait: “facientem et consentientem par pena constringit”. 15

Item, Alexander tertius, ut legitur Extra, *De officio et potestate iudicis delegati*, c. *Quia quesitum*, ait: “agentes et consentientes pari pena scripture testimonio puniuntur”.

Hoc etiam Gregorius, dis. 86, c. *Tanta*, insinuat manifeste, ubi glossa super verbo ‘excommunicatos’ ait: “argumentum quod quandoque magis puniuntur consilarii quam facientes”. 20

Hoc etiam ex c. Gelasii pape, quod ponitur dis. 96, c. *Duo*, aperte elicitur, cum ait: “Innocentius papa Archadium imperatorem quia consensus ut sanctus Iohannes Chrysostomus a sua sede pelleretur excommunicavit”, ubi dicit glossa super verbo ‘consensit’: “argumentum consentientem maiori pena astringi, quam facientem”. Cui concordat glossa 24 q. 3, c. *Qui aliorum*: “nota quod plus punitur consulens quam faciens”. *Et glossa 23 q. 5, c. Cum homo, super verbo ‘pocius’ ait: “magis punitur consentiens quam faciens”*. Ex quibus aliisque quam pluribus probatur quod consentientes et facientes pari pena sunt plectendi. 25

Quod ex verbis beati Pauli Rom. 1 accipitur, ut videtur, cum ait: “Qui talia agunt, digni sunt morte: et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt 30

33.11 17...Omnes] col. 816 14 2...Notum] col. 443 16 Extra...17 quesitum] col. 158
19 dis...Tanta] col. 303 | glossa...20 ait] Gloss, s.v. excommunicatos, col. 416 22 dis...Duo]
col. 340 24 ubi...25 consensit] Gloss, s.v. consensit, col. 468 26 glossa...aliorum] Gloss, s.v.
damnabilior, col. 1429 | 24...aliorum] col. 999 27 glossa...28 pocius] Gloss, s.v. pocius, col.
1344 | 23...homo] col. 936 30 Rom 1] Romans 1:32

10 evidenter] omitted Ly 12 agentes] facientes Ly 14 facientem...15 consentientem] Ly:
facientes et consentientes Ww 15 par] pari We 16 et...iudicis] omitted Ww
17 Quia quesitum] 1 Ww 18 testimonio] testimoniis Ly 19 86] 96 Fi 89 Ly 20
argumentum] .n. Bb An non Ly 22 ex] Vc: extra Bb An Fi We dicto Ly | 96] 86
Ww 23 consensit] consensit An | ut] quod Ww
25 argumentum] at Bb ait An Ly 26 concordat] concordare Fi | 24] 34 An 27
consulens] consilians Bb An Fi | Et...28 faciens] omitted Bb An Fi Ly 28 quam]
omitted Bb Fi Ly 29 pluribus] verbis added An 30 talia] ait Bb 31 et] omitted
Ww | solum] autem added Ww

facientibus”, ubi dicit glossa: “consentire est tacere cum possis arguere vel errorem adulando fovere”. Si autem adulando fovere est consentire, multo magis consulere et cooperari est consentire. Et per consequens consentientes et
 35 cooperantes diffinitioni hereticali pape pari pena sunt plectendi, et ita pena hereticorum feriri debent.

Discipulus: Ista maior ‘consentientes et facientes pari pena sunt plectendi’ non videtur vera de consentientibus tantummodo consulendo, quod Alexander
 40 tertius, ut legitur Extra, *De homicidio voluntario vel casuali*, c. *Sicut*, affirmare videtur cum dicit: “qui vero se asserunt animum regis inflammasse ad odium, unde homicidium fuit secutum, dure et aspere, sed non ita severe sunt puniendi”, sicut (supple) qui occidunt. Ex quibus verbis videtur quod inflammans et per consequens consentiens non ita punitur sicut faciens.

45 Quod glossa Extra, *De officio et potestate iudicis delegati* asserit manifeste, dicens: “in secundo casu, scilicet consilii, minus punitur” quam (supple) faciens, “plus tamen quam negligens”. Glosse ergo que dicunt quod consulens plus punitur quam faciens tam **Alexandri tertio** quam glosse ultime allegate repugnare videntur.

50

Magister: Respondetur quod hoc regulare est quod consulens et faciens pena consimili puniuntur, ut si unus est excommunicatus, alter est excommunicatus, et si unus est suspensus similiter et alter. Quandoque tamen quantum ad aliquam circumstantiam pene consimilis, gravius punitur consulens
 55 quam faciens, et quandoque e converso. Et ideo, quantum ad conclusionem

32 ubi...glossa] Petrus Lombardus, *In epistolam ad Romanos*, cap. 1, versus 32, PL, t. 191, col. 1336B 40 Extra...Sicut] col. 795 45 glossa...asserit] Gloss, s.v. pari pena, col. 327 | Extra... delegati] c.1, col. 158

32 possis] posset An Fi possit Ly 33 Si...fovere:] omitted Bb | consentire] asserere An 38 facientes] Ly: agentes Ww 39 quod] omitted We 40 legitur] habetur We Ly | voluntario...casuali] omitted Ww 41 animum] aīm Bb An Fi Ly 42 ita] omitted Ly 43 videtur] dicitur An 45 et...iudicis] omitted Ww 46 scilicet] omitted Ww 48 Alexandri tertio] Vc: Alexander tertius Bb An Fi We Alexandri tertii Ly 51 hoc] omitted An Ly 52 excommunicatus...53 est] omitted An 53 suspensus] suspendendus We | similiter...alter] alter est suspendendus We 55 et] omitted Fi | e converso] ei9 Bb

propositam, sufficienter ostenditur quod consulendo consentiens constitutioni hereticali pape pena hereticorum est plectendus.

Capitulum 34

Discipulus: Dixisti secundum opinionem predictam quod consentientes diffinitioni hereticali pape sive consulendo sive cooperando non solum pena hereticorum sunt plectendi sed etiam heretici sunt censendi. Ideo ad propositum quod sunt heretici aliqua motiva non differas allegare. 5

Magister: Quod omnes consentientes consulendo, hortando, inducendo, suadendo, suggerendo, diffinitioni hereticali pape sunt inter hereticos computandi multis modis videtur posse probari. Primo sic. Qui simili modo cum heretico est culpabilis iudicandus, crimine heresis irretitur. Sed omnes consentientes diffinitioni hereticali pape sunt cum papa heretico simili modo culpabiles iudicandi. Hoc ex verbis Isidori, qui recitat et approbat, ut habetur 11 q. 3, c. *Qui consentit*, colligitur evidenter, cum dicit: “alius pater ait ‘si quis alterius errori consentit, sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicatum’”. Ergo omnes consentientes quod papa assertionem que est heretica diffiniat et determinet sunt heretici cum papa iudicandi. 10 15

Secundo sic. Qui alicui communicat in crimine simili crimine irretitur. Sed consentientes quod papa hereticam diffiniat pravitatem communicant pape in crimine heresis. Ergo crimine heresis involvuntur.

Tertio sic. Omnes credentes pertinaciter erroribus hereticorum sunt heretici reputandi. Omnes autem consentientes quod papa sollempniter hereticam diffiniat seu determinet pravitatem sunt credentes pertinaciter errori pape. Ergo 20

34.12 11...13 consentit] col. 671

56 consulendo] *omitted* An Ly

34.3 sive consulendo] *omitted* An We 7 Quod] *omitted* We | hortando] *omitted* Ly 8 suggerendo] *omitted* We cooperando *added* We | sunt] *omitted* Bb 9 modis] *omitted* Bb | Primo sic] quod quidem sunt An 10 irretitur] est irretitus Ly 12 Isidori] Considori An | approbat] probat An Ly 14 iudicatum] iudicandus An 15 diffiniat] diffiniat An 16 papa] heretico *added* We 17 irretitur] est irretitus Ly 18 communicant] communicat We Ly | pape] *omitted* We 19 involvuntur] involvitur Ly 21 autem] .n. An | papa] ipsa Bb 22 seu determinet] *omitted* Ly | pravitatem] hereticam *added* Bb

sunt inter hereticos computandi. Maior ex verbis Gregorii 9ⁱ que ponuntur Extra,
De hereticis, Excommunicamus 2° patenter habentur, cum dicit, ut allegatum est
 25 supra, “credentes autem eorum erroribus hereticos similiter iudicamus”. Minor
 patet, quod enim sint credentes claret, quia qui consentit errori iudicandus est
 quod illi errori adhereat. Quod etiam sint pertinaciter credentes patet ex hoc
 quod non solum consentiunt errori quem papa diffinit, sed etiam consentiunt
 30 pertinacie sue qua sollempniter diffinit errorem. Ergo non solum *communicant*
 pape credendo errorem, sed etiam sibi communicant in pertinacia. Ergo
 pertinaces et per consequens heretici sunt censendi.

Quarto sic. Non minus est hereticus reputandus cuius consilio seu
 cooperatione crimen heretice pravitatis committitur, quam ille est dicendus
 homicida cuius consilio seu cooperatione homicidium perpetratur. Sed ille cuius
 35 consilio et, eadem ratione, cuius cooperatione homicidium perpetratur dicitur
 homicida. Ergo, omnes consulentes et cooperantes quod papa, diffiniendo
 assertionem que est heretica crimen committat heretice pravitatis, sunt inter
 hereticos numerandi. Maior non videtur probatione aliquo indigere.

Minor auctoritate Augustini, que ponitur *De penitentia*, dis. 1, c. *Periculose*,
 40 videtur aperte posse probari, cum dicit: “Periculose se decipiunt, qui existimant,
 eos tantum homicidas esse, qui manibus hominem occidunt, et non potius eos,
 per quorum consilium, et fraudem, et exhortationem homines extinguunt.
 Nam iudei Dominum nequaquam propriis manibus interfecerunt, sicut scriptum
 est ‘nobis non licet interficere quemquam’. Sed tamen illis Domini mors
 45 imputatur, quia ipsi lingua eum interfecerunt, dicentes ‘crucifige, crucifige
 eum’”. Ex quibus verbis patet quod homicida censetur qui consilio,
 exhortatione, et per consequens cooperatione hominem interficit.

23 Extra...24 2o] col. 789 (c. 14) 25 Minor...26 claret] unpolished text 39 De...Periculose]
 col. 1163 43 sicut...44 est] John 18:31 45 dicentes] John 19:6

23 9i] 14 or 10 An omitted Ly 24 2o] Ly: 2i Ww 26 quod...claret] omitted Ly | enim]
 sic added We 29 communicant] communicat Bb An Fi Ly 30 pape] omitted We |
 pape...communicant] omitted Fi | communicant] communicat Bb An Ly 34 cooperatione]
 comparatione Ly 35 eadem...cuius] omitted Ly | dicitur homicida] debet homicida
 censi We 36 diffiniendo] diffiniat Ly 37 committat] committit Bb committunt Ly |
 pravitatis] et per consequens added Ly 38 hereticos] computandi seu added Ly 40
 posse] omitted We 41 esse] omitted Ly 42 et.] omitted Ww | exhortationem]
 exhortationes Ww 43 sicut] omitted Ly 44 est] enim added Ly | quemquam]
 quemquem Bb An Fi Ly 45 lingua] linguis Bb An Fi Ly 47 interficit] interfecit Ly

Cui Celestinus tertius, ut legitur Extra, *De clericis pugnantis in duello*, c. *Henricus*, concordare videtur, cum **dicit**: “homicidium autem tam facto quam precepto, sive consilio aut defensione non est dubium perpetrari” Hinc glossa Extra, *De homicidio voluntario vel casuali*, c. *Sicut*, ait: “nota quod homicidium committitur facto, consilio, precepto, et defensione, 50 dis. c. *Si quis viduam*”.

Quod ex scriptura divina videtur retrahere fulcimentum, cum etiam secundum scriptura sacram ille dicatur occidere cuius intuitu quis occidit. Nam ut legitur 3 Regum 21, uxor regis Achab, non ipse Achab, iussit occidi Naboth Jezrahelitam, ut vineam suam traderet regi, et tamen de mandato Dei dixit ad eum Elias propheta: “occidisti insuper et possedisti”. Patet ergo quod aliter quam manu potest quis committere homicidium, quia consilio et etiam precepto et cooperatione. Ergo, et eadem ratione, perfidia heresis consilio perpetratur.

Discipulus: Nunquid secundum istos potest aliter dici hereticus ille qui consentit diffinitioni hereticali pape quam ille dicitur homicida cuius consilio homicidium perpetratur.

Magister: Respondetur quod verius et magis proprie dicitur hereticus ille qui consentit diffinitioni hereticali pape quam ille dicitur homicida cuius consilio homicidium perpetratur. Nam ille qui solum consilio committit homicidium non habet rationem completissimam homicidii eo quod manu nequaquam interficit. Sed illi qui consentit diffinitioni hereticali pape nichil deficit de completissima ratione heretici, quia ad completissimam rationem heretici sufficit quod quis pertinaciter adhereat assertioni contrarie catholice

48 Extra...49 Henricus] col. 805 50 glossa...51 Sicut] Gloss, s.v. consilium, col. 1701 52 50... viduam] cols. 179-180 55 3...21] 1 Kings 21:8-10 56 dixit...57 eum] 1 Kings 21:19

48 Extra] omitted Bb 49 Henricus] hereticus Ly | dicit] dicitur Ww | autem] omitted Ww | facto] dicto Ly 50 precepto] facto Ly | defensione] defensiones An Fi Vc 51 Sicut] sic An Fi licet Ly 52 precepto] omitted Ly | et] omitted Ww | viduam] non dicam Ly 53 retrahere] trahere We 54 Nam] omitted Ly 56 de...Dei] de mandato Fi omitted An Ly 57 insuper] omitted Ly 58 etiam] in An 59 heresis] potest added Ly | perpetratur] perpetrari Ly 61 hereticus] quam added Ly 62 consentit...ille] omitted An Ly qui added Bb Fi 66 ille] qui added Bb An Fi Ly 68 homicidii] homicide We 69 interficit] interfecit Ly 70 deficit] diffinit An | completissimam] plenissimam An

veritati. Hoc autem ratio invenitur ita in consentiente dicte diffinitioni sicut in papa diffiniente, licet istam pertinaciam unus ostendat uno modo et alius alio modo, quia unus diffiniendo et alius diffinitioni consentiendo. Et ideo ita vere et
 75 ita proprie est unus reputandus hereticus sicut alius. Non autem ita est de homicidio, quia licet quis dederit consilium de homine occidendo, non propter hoc homo vere et realiter occiditur.

Discipulus: Puto quod pro opinione predicta fortiora motiva quam sunt
 80 prescripta non est facile invenire. Ideo illa ad presens sufficiant, et dic an in aliquo casu consentientes dicte diffinitioni valeant excusari.

Magister: Respondetur quod in nullo casu, neque per ignorantiam neque per timorem mortis, possunt excusari a peccato mortali. Quod non per ignorantiam
 85 patet per hoc quod actui tam sollempni sicut debet esse diffinitio summi pontificis circa ea que spectant ad fidem nullus debet consentire nisi sit certus certitudine sufficienti. De assertionem autem hereticali nullus potest esse certus, sicut nec potest esse certus de falso. Ergo tali diffinitioni nullus consentire debet.

90

Discipulus: Quid si credit se esse certum quod talis diffinitio continet catholicam veritatem, licet in rei veritate doctrine catholice adversatur.

Magister: Respondetur quod non sufficit quod quis credat se esse certum.
 95 Sicut ad excusandum sarracenos et iudeos non sufficit quod credant leges et sectas suas esse bonas. Nec ad excusandum hereticos sufficit quod credant se esse certos quod non obviant catholice veritati. Quilibet ergo qui vult consentire

72 dicte] rationi *added* An | dicte diffinitioni] diffinitioni hereticali pape We
 73 diffiniente] diffinire Bb | alius] eam *added* We 74 modo] ostendit *added* We |
 unus] ostendit *added* We | vere] veraciter Bb | vere...75 ita] *omitted* Ly 77 et]
omitted Ly 80 prescripta] prescriptura An Ly | illa] alia An *omitted* Ly 81 dicte]
 hereticali pape We 83 Respondetur] respondent We
 84 Quod non] quantum autem An Fi 88 Ergo] *omitted* Ly | diffinitioni] hereticali
added We 91 talis] hereticalis pape We 95 credant] credunt Ly 97 obviant] obviant
 Fi

diffinitioni pape debet esse certus quod est consona catholice veritati, et non sufficit quod credat se esse certus. Ignorantia enim iuris in hoc casu non excusat, licet forte attenuet. 100

Discipulus: Quare non potest quis consentiens diffinitioni hereticali excusari a peccato mortali per timorem mortis.

Magister: Ad hoc respondetur quod ideo minime excusatur quia pro nullo metu debet quis peccatum mortale incurrere (Extra, *De hiis qui vi metusve causa fiunt*, c. *Sacris*, et 32 q. 5, c. *Ita ne*), quia, ut dicit Nicholaus papa, secundum quod legitur 31 q. 2, c. *Lotharius*: “cum nec etiam occisores corporis sunt timendi contra iustitiam homines impellentes”, Salvatore dicente Matth. 10: “nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere”. 105 110

Discipulus: Nunquid per timorem mortis potest quis consentiens diffinitioni hereticali pape excusari a perfidia heretice pravitatis.

Magister: Respondetur quod timor mortis et forte gravium tormentorum excusaret consentientem a perfidia heresis, sed timor perditionis honoris, rerum, et fame seu cuiuscunque rei temporalis minime excusaret quin esset inter hereticos computandus. 115

Discipulus: Nunquid consentientes diffinitioni hereticali pape omnibus penis quibus papa hereticus sunt plectendi. 120

106 Extra...107 Sacris] col. 220 107 32...ne] col. 1132 108 31...Lotharius] col. 1114

109 Matth 10] Matthew 10:28

98 quod] non added We | est consona] consonet Ly 100 attenuet] attenne An 106 metu] motu Bb An Fi | vi] veri An | metusve] motus vel Bb An Fi metus ut(?) We 107 et] omitted Ly | 32] 23 Bb | papa] omitted Ly 108 legitur] habetur We | 2] 3 Bb An Fi Ly 109 iustitiam] instantiam Bb | 10] 18 Ww 113 excusari] excommunicari An 116 excusaret] excusarent Bb Fi excommunicaret An | honoris] bonorum Ly | rerum] et erum An 117 temporalis] consentientem diffinitioni hereticali pape added We Vc 120 consentientes] consentientis Bb 121 penis] omitted Bb

Magister: Respondetur quod sic, quia vere et proprie sunt heretici iudicandi.

125 **Discipulus:** Nunquid cardinales consentientes tali diffinitioni sunt privati potestate eligendi summum pontificem.

Magister: Dicitur quod sic, quia sunt ipso facto quod consentiunt cardinalatus dignitate de iure privati.

130

Discipulus: Quid si omnes consentirent preter unum. Nunquid ille unus haberet solus potestatem eligendi summum pontificem.

135 **Magister:** Respondetur quod sic, quia ius eligendi potest in uno solo remanere, ut notat glossa *Extra, De postulatione prelatorum, c. Gratum*, et dis. 65, c. *Si forte*.

Discipulus: Quid si omnes electores consentirent diffinitioni tali.

140 **Magister:** Dicitur quod in hoc casu potestas eligendi summum pontificem divolvitur ad Romanos alios preter cardinales, vel ad omnes vel ad aliquos tantum.

135 glossa...Gratum] Gloss, s.v. pauciores, col. 101 | dis...136 forte] Gloss, s.v. si forte, col. 339

123 sic quia] *omitted* Ly 125 tali] hereticali pape We 128 consentiunt] consenserunt Ly 132 haberet solus] habet Ly | summum pontificem] *omitted* An Ly 135 Extra] *omitted* Bb An Fi Ly | prelatorum] *omitted* Ww 136 65] 7 An Ly 138 tali] hereticali pape We 141 divolvitur] devolveretur We | ad] *omitted* Bb Fi

Discipulus: De hac materia te interrogabo sollicite in tractatu De gestis circa fidem altercantium *orthodoxam*. Ideo, ipsa dimissa, dic an aliquis consentiens diffinitioni hereticali pape esset eligibilis in summum pontificem. 145

Magister: Respondetur quod non. quia nullus hereticus est eligibilis in summum pontificem. Crimen enim heresis electo in papam potest opponi, ut notat glossa Extra, *De electione*, c. *Licet*. 150

Discipulus: Dic quid esset faciendum cardinalibus et aliis requisitis a papa heretico ut sue diffinitioni hereticali preberent consensum.

Magister: Respondetur quod vel deberent de necessitate salutis publice et manifeste contradicere, reclamare, et pro viribus obviare, vel, si videretur eis expediens, possent publice vel occulte fugiendo ad loca tutiora se conferre, ut fortius et efficacius perfidie pape heretici resistere valerent. 155

160

165

150 glossa...Licet] Gloss, s.v. exceptione, col. 114

145 altercantium] contra fidem *added* Ly | *orthodoxam*] *catholicam* Bb An Fi Ly
 153 preberent] prebeant Ly 155 deberent] debent Ly 156 vel] ve Ly | videretur]
 videatur An Ly 158 valerent] valeant An

170

175

180